

testvéreknek anyai nagyapja, oltotta belé a klasszikusok szeretetét; míg vallásbeli oktatója s konfirmálója Pákh Mihály, Albert atyja, akkor rozsnóyi lelkész, a későbbi superintendens volt. A bölcsészeti tanfolyamot ismét Pozsonyban hallgatta; a hittant pedig, — mert korán elhatározta már, hogy a lelkézi pályának szenteli magát, — Késmárkon, a hol még akkor theologiai tanfolyam is volt. De még a bécsi protestáns theologiai egyetemen s a hálain is folytatta tanulmányait.

Mialatt azonban így a lelkézi pályára készül s magát az e körbe tartozó tudományokban ily sokoldalulag tökélyesíti: lelkében a nevelés tanítói előszeretettel fejlődött ki; az emberi lelket és jellemet egyenként venni s úgy hatni reá, közvetlenül: ez eszmény foglalta el lelkét. S azért, bár meghivatása nem hiányzott volna, a teljesen képzett lelkész magán nevelői állást fogadott el, egy-magyar főúri háznál, a b. Bánffy Pálnál Pesten és Roffon; s egyszerűsége, fölmérsége, az első egyike részben nálunk, a leánynevelés elsőrangú fontosságát, egy protestáns felsőbb leánynevelde eszméjével kezdett komolyan foglalkozni. Tervei közel állottak a valószínűsághoz, midőn az 1838-ki pesti nagy árvíz, az általa okozott roppant károkkal s anyagi romlással, Steinacker terveit is megghiúsította, vagy legalább másfélre terelte.

Már 1837-ben megnőtülvén, elfogadta 1838 közepén Debreczen meghívását egy leánynevelde felállítására s vezetésére, és annak élén is állott 1842-ig; mikor Gölliczbányára lelkészi hivatván meg, oda átköltözött.

Az irodalmi munkásság terére már előbb s határozottan lépett föl. Először mint német író s költő kísérlette meg erejét; de e minőségben is nem egyszer foglalkozott magyar tárgyakkal, mint a tulságos s erőszakos magyarosítás elleni — s Széchenyi eszméit visszatükröző — „Magyaromanie“ című satyrikus tanköltményében, melyet most utjabban kiadni valóban nem volt épen alkalomszerű. Mint magyar művek fordítója, Treumund álnév alatt, először lyrái költeményeket adott „Harfentőne“ (Hárfahangok) cím alatt, majd Jósika „Abafiját“, e nagy hatást tett s oly méltó feltüntetést okozott regényt, melyből a magyar regény virágzásának korszakát tulajdonképpen származtatjuk. A lyrái költeményeket, melyek 1835-ben jelentek meg, 1840-ben „Pannonia“ cím alatt bővített kiadásban adta ki s 1844-ben „Abafi“ után „Zrínyi“ a költő-t fordította a Jósika regényei közül.

De mint magyar író is működött s jellese a nevelési szakirodalomban. A leányiskolák számára magyarul írta német nyelvtanát; s elméleti tere: „Tapasztalások és intések a nőnevelés mezején“ című könyvet írt, melyhez Fáy András, a nevelés s különösen a nőnevelés egyik elsőrendű bajnoka hazánkban, írta a bevezető előszót.

A forradalmi évek Steinackert már nem érték hazánkban. 1846-ban Gölliczbányáról Triesztbe hívatott meg evang. lelkésziül. Itt élte át a forradalmi éveket. De a bekövetkezett abszolutizmusnak a szabadelvű férfiú szálka volt a szemében s 1852-ben Thun Leo, a hírhedt osztrák kultusz-miniszter által, a ki nekünk is annyi bajt csinált gymnaziumi „Entwurf“-jával és protestánsügyi pártensével — hivatalából elmozdított. A szegény családapának,

ki csak most kezdte annyi hányatás után a nyugalmat élvezni, ismét vándorbotot kelle kezébe fognia. Az akkori „osztrák birodalom“ — nem volt az a hely, a hol a hozzá hasonló szellemű emberek felvirágozhattak volna; s örült, midőn Hannovera királyi városának egyik egyházközsége, hírneve s irodalmi működése után ismervén, papjával hívta meg 1852. novemberében. De korán örült. A reakció nem nézi el, hogy áldozatai kisikulanak kezéből; s addig mesterkedett, míg — messzire elérő kezeivel — kivihette a városi egyházi igazgatásnál s a megfizetett Hannoveri Ujság által, hogy a Steinacker választása megsemmisítessék s ő helyét el sem foglalhatta. A következő évben azonban Weimarban, a német irodalmi s művészeti műveltség e klasszikus fészében, egy leánynevelde igazgatását vette át, melyet 1857-ig a legszebb sikerrel vezetett; mikor Weimar tőzsomszédságában Butteltedtbe hívatott lelkésziül, a hol azóta, s ma is, áldásosan működik. E kis városkában ő a jó és szép kezdemények lelke. Az egyházi téren a porosz szűkkelbí orthodoxia leg-erősebb ellenzője s a szabad szellem apostola, a virágzásnak indult protestáns egyetemek egyik vezérférfia. A mellett mint kitűnő szónok s a nevelés tevékeny barátja és előmozdítója, széles körben ismeretes. Szónoklatai s neveléstügyi munkáinak, csak a nyomtatásban megjelenteknek is, egyenként való elősorolása túlhaladja e kis vázlat körét.

De azt nem hallgathatjuk el, hogy bár a sors által elszakítva s távol vetve hazánktól, melynek tovább egy század negyednél lakója volt s fiának tartá magát: nem feledkezett meg irodalmunkról. Mint műfordító, különösen a lyrái nemből, folyvást működött s negyvenéves működése gyümölcsét a múlt évben összeszedve, a lézagozat nagy gondnal és szeretettel kipótolva, közrebocsátotta a Magyar Lyrikusok nagy gyűjtőmunkáját, melyről — megjelentek — minden magyar lap s köztük a „Vasárnapi Ujság“ is, méltánylólag emlékezett meg. A költői hangon és színezeten kívül, mely őt legjobb fordítóink sorába állítja, különös érdeme a hűség, melylyel valamennyit felülmulja.

Ez érdemiért érte őt a megtiszteltetés, hogy legközelebről, csak e napokban, szépirodalmi intézetünk, a Kisfaludy-Társaság őt kiülő tagjává választotta meg.

Ohajtjuk s reméljük, hogy Steinacker, e legutóbbi művével még nem az utolsó jó szolgálatot tette hazánkban s benne továbbra is tevékeny barátunkat s irodalmunk egyik leghívatottabb ismertetőjét bírjuk.

Az új butor.

Négy egyszerű kis deszkavég,
Alig hogy összeeresztve;
Olesó fényből van a fája,
De oly áhítva nézünk rája,
Mint hívó a szent keresztre . . .

Volt elégünk már: a világ
Enyhülni hogy idején;
Mert azt hívők: kit sújt az élet,
Boldogságunk fényen föléled,
Mint virág a napsugárban.

Szívünk inkább csak remegett,
Olykor jövőnkbe ha nézett —
Mert a mi sok, az inkább fogyhat,
Mert a nap mindig nem ragyoghat,
S nappalra jó napenyészet.

De im' a sok még többre telt:
Kis gyermekünk bősejében . . .
S csak nézem közel és távolban,
Csak nézem: hát a csillag hol van,
Mely láttatott vala régen . . .

Itt van! Az anya kicsinyét
Nézi vállamra hajolva;
S míg ajakán mosolya csillog,
Pilláján ott ragyog a csillag:
Egy könyvesep serked alóla . . .

Szász Béla.

Gróf Gyulay Lajos naplótöredékeiből.

II.*

Kendeffy Ádám korszaka Wesselényinek első és második föllépése közt lefolyt és sok aggodalommal teljes időbe esik, melyben még Bethlen János inkább a szemlélő szerepét játszva, nagy részt nem vett a közügyekben. Vannak emberek, kik mintha mágnési erővel bírnának, mindenkit elragadnak, mindenkit magukhoz húznak, ilyen volt az „öreg“, mint a hogy közönségesen neveztük Kendeffyt. Ő volt a legszilárdabb jellem kortársai közt, kevesebb tudománnyal mint a más kettő, de egyjárt kevesebb hűséggel és népszerűséggel vadászó indulattal. Kendeffyt minden ember becsülte és tisztelte, mert becsület dolgában kényesebb senki sem volt nála, és sérteni azt előtte nem lehetett büntetlenül. Sokan hibáztatják, hogy kereste volna a keozódásokat, hogy bajvisvályának eleget tehesen. Jobb vivő és lövő nálánál nem igen volt, annak gyakori példait adta mulatságból és valóból. Nagy gazdagságu ember volt, oly szép mint Alkibiades lehetett, oly férfias minden tekintetben, hogy a régi görögök közt születve Plutarchusi tollra érdemesítette volna magát, — így hamar elhalva kicsiny körnek élt, de ott betöltötte helyét, mert azt lehet mondani, hogy az ő kora ifju embereit újja formálta Erdély minden részében, hol élt és megfordult, tehát legkülönböbben Kolozsvárott. Az elpuhult, kihágásokra hajlandó ifjúságot keze alá vette s már a 10—12 éves fiuban fel tudta öbreszteni a lovagias szellemet, a becsületérzést. Lovagolni, vívni, uszni nem tudni szégyenelt volna magát minden gyermek, hol ő mindezeket jó példával elől járt. Az akkor divatozó hazugságokkal járó fennhígításoknak nem volt nálánál nagyobb korhóloja. Ha reám bízták volna, hogy sarkóvára epitaphiumot írjak, csak annyit jegyeztem volna fel arra, hogy „soha sem hazudott“, és gondolom, hogy ennél nagyobb dicséretet valakiről nem mondhattam volna, mert a hazugság az első lépcső minden más bűnhöz. Jól emlékszem, és hogy is felejtethem el, egykor egy előtte hihetetlen dolgot beszélve, azt mondta nekem „hiszem, mert te mondd“, e pár szó nekem olyan jól esett, hogy addig is a hazugságnak barátja nem lévén, akkor még erősebb feltételelem lett: soha nem hazudni és az igazságtól életem minden körülményei közt soha el nem térni.

A nagy Széchenyinek óriási működései Erdélyben is megtették hatásukat. Kendeffy volt az, ki a kolozsvári kaszinót megalapította és ki mindvégig Bölöni Farkas Sándorral, az amerikai utazóval, annak lelke maradt. E kolozsvári kaszinó igen sokat tett a nemzeti szellem öbresztésére s a szükséges társulási értelmet megteremtő, mely semmi nagy vállalatban nem hiányozhatik. Oly sok embert látunk, ki élete folyamán a haladó évekkel nemhogy jobb lenne, de még azon erényektől is megfosztja magát, melyekkel ifjúságában bírt s mind önzőbb lesz, — nem így Kendeffy, ő róla azt lehet mondani, hogy utolsó időkig javult. Ifju korában több botrányos tettet követett el, lovaglás, kocsizás közben a ki nem állók megostorozta, természetes szilajságát nem tudta mindig megfékezni, de idővel fölhagyott az ilyen nemű kihágásokkal, úgy hogy azok is, kik addig kerültek, közeledtek hozzá, és mikor meghalt, a ki csak talpon lehetett, szomorúan kísérte a temetőbe. Pótolatlan maig is vesztésége.

Az 1834-diki országgyűlést megelőző vármegyei mozgalmakról e vázlatomban már egyszer emlékeztem. Alsóféhéregyében annyi erőt

* Az I-ső közlemény a „V. U.“ ez évi 3-ik számában jelent meg.

fejte ki, mennyit a többi megye összesen alig tudott kifejtetni, és ez nagyrészen azért volt, mert Kemény Dénes és Szász Károly vezették, ők voltak népszerűk és kedvelt szónokok. Kemény Dénes, fellépése előtt, a kolozsvári társaságban alig volt nevérol ismeretes, mert Enyeden vagy falun lakva, a társaságtól elvonult, hogy magányban szótárazások nélkül jövendő pályájára előkészülhesen. Nekem legelőbb Déván tünt föl egy synodus alkalmával, hova Bethlen Imrét kísérte; ott nagyon hírtelen egy igen szép fölirat készített, már nem tudom a fő konsistoriumhoz-e, vagy a guberniumhoz. Nemsokára azután az enyedi marchalis széken tanultam bámulni és becsülni. Az akkori megyegyűléseken köttetnek azon barátságos viszonyok, melyek meg sem szűntek többé. Ilyen barátságával volt szerencsém dicsekedhetni Kemény Dénesnek, mivel több országgyűlésen keresztül követeskedtem, kevesebb fényvel mint ő, de vele mindig egyet értve a fő elveken. Az ékesszólás valóban csodálatos egy természeti ajándék, ez ajándékkal Kemény Dénes bő mértékben volt föruházva: ha szólott, elragadó volt, ha hallgatott, nyugtalanul vártuk, hogy szóljon. Tekintettel az ékesszólásra, Erdélyben senkit sem tudnék előtte tenni, sem Wesselényit, ki gyakran tulhosszu beszédjeivel kifárasztotta hallgatóit, sem Szász Károlyt, ki előadásában néha fölötte száraz és okoskodó volt. Nem így Kemény Dénes, ő a legbonyolódottabb dolgot tisztá, eleven előadásával egyenesre kísímította; — többnyire az utolsó volt a szónokok között és a vitaközvetítő folyamán nem ritkán összezavarodott eszméket bámulandó módon tudta tisztába hozni. Ritkán történt, hogy véleménye meg ne állott volna.

A megyék közt a második helyet Belső-Szolnok érdemelte meg, melynek vezére, a derék Vér Farkas, megyéje dolgait fáradhatatlanul szívén hordozta s az országgyűléseken, mint képviselő elvszilárdság dolgában felülmulhatatlan volt. Mikor székéről felgyenesedett, hogy az előtesszőlő helytelen állításait kiigazítsa, a roz ügy mellett rendesen csatázó szemfényvesztést lelelezte, az idétlen beszédet megrojjá: úgy tünt föl előttem, mint egy fergeteg, komor tekintetével, mely hosszas és távolról morgással közeledve végre lecsap s elvonulása után a légkört kitészítja.

Visszatérve Kemény Dénesre, csodálatos volt nála, hogy a mint a megyei vagy országos gyűlés megszűnt, azonnal ő is eltűnt miközülünk. A mikor a diáta megnyílt, a megyében vagy a konsistoriumban valami nevezetes dolog előadta magát, legott Kemény Dénes is megjelent, akkor csak ő lebegett minden ajkon.

Eléggyé változatos volt életünk, mikor megyéről megyére vándoroltunk, hogy a marchalison a kemény önkény ellen fölszóljunk. „Vándorló hazafiaknak“ neveztek, és egy pindezné, mikor tovább utaztunk, az eléállt kocsikat így jelentette: „előállott a vándorló forspont.“

Kendeffy Ádám „az öreg“ 1834-ben halt meg a diáta előtt; Kemény Dénes 1849-ben, Wesselényi Miklós „a vastag“ Pesten 1850-ben, Bethlen „a vén János“ ugyanott 1851-ben hunytak el áldott emlékezetben. Ezek voltak, — bár születve lennének, kik ezek helyét betöltendik!

Wesselényi testi-lelkiképen hősi tulajdonságokkal volt felruházva, reá tekintve a hét kapitány egyikét vélte volna az ember szemlélhetni. Hűség felette sok volt benne, de mikor szükségnek látta, kitérésre mindég hajlandó indulatán tudott uralkodni. Kendeffy a régi görögökre emlékeztetett, ő tudott volna Kodros lenni; Bethlen János társalgására nézve felülmult minden mást, oly kellemes volt az. Nem élhetett oly hosszú ideig, hogy feledhetetlen társalgását nélkülözni megtanulhassam. Kemény Dénes, Erdélynek első szónoka, a gravaminalis idők hőse, a magyar világban álladalmi titkár és utóbb rövid ideig miniszter lett. Fényes pályája dacára az 1848-dik esztendőben meglátszott rajta, hogy titkos búban emészt, mely korai halálának oka is lón. Talán be tudott tekinteni a jövendőbe és előtte feltárult a bekövetkezett idöket elrejtő kárpit, előre érezte azon csapást, mely gyászos halála után lesújtotta a hős magyar nemzetet.“

* Szász Károly, az ötödik a vezérek között, 1853-ban halt meg Maros-Vásárhelyt. Szerk.

III.

Ugyancsak a „Visszapillantás“ című fejezetből közöljük a következő részletet is, mely az akkori irodalmi férfiakra vonatkozik.

„Döbrentei annyira magyar volt, hogy neki időösség sem kellett volna talán, azon az áron, hogy lemondjon nemzetiségéről. És barát minő volt! lehet-e hasonlót az ég alatt feltalálni? Barátain közül a Stix folyamom már sokan általköltöztek, de ha lesz, mit várva reményelnek és hisznek, találkozás a tulvilágban, közülök senkinek sem fogok annyira örüdeni, mint Döbrentéinek. Tanítómódjában volt valami annyira megkedveltető, hogy előbe örvendetem a tanuló óráknak. Ő ismertett meg legelőbb Hunyadvárral, Zrínyivel; a hazaszeretetét ő öbresztette fel legelőbb bennem, mely igen sokszor leverő aggodalmakat és emésztő bűt okoz, de hazánk jó és roz állapotában annyi magasztos érzelmek kútféje! Mily üres lehet azon szív, mely ez érzelmeket nem ismeri! Kazinczy és Döbrentei utolsó időben meghidegülték egymás iránt, mindkét részről lehetett okszolgálatás reá, de nekem mindig fájt látom ellenségeskedést azoknak, kiket egyformán tiszteltem, — mely bánattal töltött el látnom a Kazinczy nagyobb pártján lévőeknek igazságtalan agyarkodásait Döbrentéire. Döbrentei önállóság lépett fel Erdélyben, mester szavára nem esküdt, és ép ez önállóságát vetették oly sokszor szemére.“

Miközöde elején az „Erdélyi Muzeum“ című folyóiratot megalapította, melynek érdemeit maga az irigység sem vonta kétségbe. Döbrentei szükséges embere volt Erdélynek, mert az elnémetesedett társaságban a hazai nyelvet és irodalom szeretetét felébresztette; fáradalmának jutalmát is tapasztalhatta, mert azon magyar szellem, melynek Erdélyben ő adott erős lökést, valódi hódító hatalom lett, — mert érdemeit e tekintetben általánosan elismerték s emlékére pénz veretett Gyulafehérvárott. Mivel és tanult ember volt; magyarul, dealkul, görögül, angolul, németül, francziául, olaszul nemcsak jól beszélt, de ezen nyelveken jól is írt. Angolból a többi közt a nagy Shakespearenek Machbetjét magyarra lefordította; a spanyol nyelvben is gyakorolta magát, Poetai munkái, ha nem is elsőrendűek, de válogatva azokban is sok szót van, — a „Kenyermezei diadalmasok“, „Klara Visegrádon“, „Huszár dalaiból“ több szám és más apró versei érdemesek a fennmaradásra. Az „Erdélyi Muzeum“ megindítása, a „Régi magyar nyelvmelék“ szerkesztése maradóan és örökös érdemeit biztosítja. Jó izlésű, igen kellemes társalgásu ember volt. Takarékos jó gazda és szerző volt, mindamellett, hogy igen csinosan lakott és az élet kényelmeit és kelleméit nem tagadta meg magától. Budára telepedvén, csakhamar általánosan megszerette magát. Roppant sok ismerőse volt Buda-Pesten és társaságában sétálva csak ügygyel-bajjal haladhatott az ember az utcákon, mert lépten-nyomon ismerősökre akadt, kikkel megállott és beszédbe eredt. Ha vagy egy boltot látott, melyen magyar fölírás nem létezett, meg nem állhatta, hogy be ne menjen és a boltost ezen hibáért szelidén meg ne rojja és vele az ilyen csekélység nagy jelentőségét észre ne vétesse; többnyire sikerült neki a magyar fölírás a német helyébe helyeztetni és e sikert leginkább annak köszönhetette, hogy egész becsülettel, nyájason és ribeszéleg tudott szólni. Egyáltalában senki sem volt oly nagy terjesztője a magyarságnak még a legkisebb csekélységekben is, mint épen ő és ez feledhetlen barátomnak igen nagy érdeme volt.* Széchenyi nagy belátásával segédjének szemelte ki első fellépésekor.

Igy lett a fellállott magyar akadémiának első titkára, kaszinóban, löfuttatásokban jegyző. Így lett a derék Teleki József volt erdélyi kormányzóknak bizodalmas barátja. Gróf Brunsvic Therésia, a kised-óvodák lelkes megindítója, szivesen társalgott vele s nem egyszer fordult hozzá tanácsért. Báro Podmaniczky József állandó barátságával dicsekedhetett, pedig P. igen megvalósztotta barátját. És így a hol csak befolyását gyakorolhatta, a magyar nyelv kiter-

* Az idegen eredetű boltosnak egész készséggel, fölszólítást nem várva megmondotta és lejegyezte, hogy áruit micsoda magyar néven nevezze és hirdesse. Calderoni, híres pesti optikusnál hallám, hogy a hév- és lőgműveinek magyar terminológiáját ő Döbrentéitől hallotta legelőbb, kit az üzletben előforduló magyar műszavak közlésére megkért.

jesztésére minden alkalmat felkarolt és nyelvünk érdekét sikerrel el is mozdította. Döbrentei egy kipótolatlan ember, vagy jobban szólva, egy még eddig ki nem pótol férfiú szeretet hazánkban. Nem lehet tudni, azok, kik majdan kipótolják, meg vannak-e születve és csak ismeretlenek még, vagy csak ezental fognak születni? Annyi igaz, hogy nagyjány elhunytak és az új új nemzetiség kékik fényes nyomába lépni. Döbrentei a kétszínű embereket nem állhatta és magát élete minden körülménye közt oly őszintének mutatta, hogy keresztüllátásának lehetett volna nevezni. Az ilyen emberek, épen keresztüllátásosságoknál fogva, a rágalomnak könnyen válnak céltáblává, mert mint erények, úgy gyengeségek is tárvák, és a világ a felleplezett gyengeségeket szeret mohónködni. Az a szerencsés ember, ki hibáit takarni tudja és erényeinek kiténtetésére mindig alkalmat talál. En azonban a keresztüllátású embereket szeretem, a melyben Döbrentei volt; az ilyenek nem fognak világhódítók lenni, nem diplomaták, nem miniszterek, nem hadvezérek, de az ilyenek barátságában bizunk lehet és mi fűszerezi inkább a nyomoru életet, mint az igazi barátság. Babilonnak, Thebenek, Carthagónak még nyoma is elmulik, de a barátságunk koszoruja el nem hervad soha, — fényes tiündöklőbbé teszi a napvilágot, kedvesebbé a holdszagot. — Döbrentei sok külföldi tudóssal állott levelezésben, így Bowringgal és Miss Pardeoval angolul levelezett s Achmet Ferik basával francziául. Tudóstársasági titoknokságáról akkor mondott le, mikor országos főbiztosi hivatalt nyert. Ott voltam a tudós-társaság azon gyűlésén, melyben Toldy Ferencz, mint akkori titoknok, Döbrentei felett rövid, de hozzá méltó gyászbeszédet mondott.

Azon gyűlésben, gróf Teleki József elnöklete alatt, szavazat általános többségével elhatároztatt, hogy az akadémia terében Döbrentei olajba festett mellképe felüggesztessék, mely már felkoszoruzva ideiglenes állványon díszelgett a terem egyik szegletében. Miután a szavazás megtörtént és egyik is a szavazók közül nem-et nem hullatott a szavazóláda, a kép egész ünnepélyesen felüggesztetett egy már falba vert szegre. Azon teremben eddigéle még csak Kazinczy Ferencznek és Kisfaludy Károlynak képei függtek, most hárman díszesítik a termet. A titkári írószobában következő képek díszesítik a falakat: gróf Széchenyi Istvának egy életnagyságu és egy más kisebb mellképe, továbbá gróf Teleki Józsefnek mellképe.

Döbrentei mellett még három férfiut említek meg, u. m. Sipos Pált, Buczy Emilt, és Pataky Mózeset. Sipos Pál Erdély legkitűnőbb költője volt; szeptember 15-dikén halt meg 1816-ban Szászvárosban. Tordos, hol ev. ref. pap volt, Szászvároszhoz fölérányra van. Báro Nalácz István Sipos élete megírásával foglalkozott, de munkája, úgy tudom, nem látott napvilágot, pedig már:

A zavaros göztől tisztult ego; tetszeni kezd már
Nimbusza már közelit istenedőse felé.*

Tiszt. Buczy Emil, előbb Szebenben rhetorica professora a kath. gymnaziumban, utóbb gróf Kornis Mihály nevelője lett. Pataky a „római poezis története“-nek írta 1815-ben, januárius 25-én halt meg s a zsidói sirboltban van eltemetve, id. hadadi báró Wesselényi Miklós koporsója mellett.

A „Cospatrie“ elége.

Szép, háromárboozos hajó volt, 1200 tonna teherre. Csak 1856-ban épült, az pedig még „ifjúkor“ egy elsőrendű vízreláshajónál. 1874-ben pántolták körül új szerelvényekkel. Mikor szept. 11-én megindult Gravesendből, büszkén tekintett rajta végig kapitánya, Elmlice; no ez oda se néz az ősi viharok. Anyyira megbizott benne, hogy nem habozott elvinni magával a hosszú utra legnagyobb kincseit, szép fiatal nejét s négyéves kis fiát.

A hajó kivándorlókat szállított, 450 embert, kiknek sulyos lett az élet az emberekkel tulterhelt ó-világban s kik megindultak New-Seelandba új hazát keresni, egy jobb, egy boldogabb élet csalóka reményében.

Ha megmondta volna nekik valaki, mit rejt számukra a jövő . . .

A kivándorlókon kívül 41 emberből állott

* Zsombori emlékének egyik versszaka.

A „COSPATRICK“ ÉGÉSE.

a hajó személyzete. El volt látva élelmi szerekkel, mindennel bőven, 700 mázsa kőszén, több hordó olaj, kátrány, sok láda zsír, és 2000 mázsa szeszféle volt a hajófenéken. Egy esztendőre képes eltartani az utazókban az életet. Ki hitte volna, hogy ez haláluk legyen?

Hatvanhét napig vígan hasítá a hajó a tenger síkját, kedvező szél mellett, duzzadt vitorlával. Már csak 750 angol mérföldnyire volt tőlük Afrika ama déli csúcsa, melyet a viharhánnya hajósok könnyűt kebellet neveztek el a „jó remény foká"-nak.

Ez már fele útja az új hazának.

November 17-ke volt. A tenger mosolygó sima arcot mutatott, a szél szeliden feszítte a vitorlákat. Veszedelemre nem is gondolt senki. Éjfélkor Macdonald másodkormányos az első szolgálattevő tiszt váltotta fel az őrhelyen. Midőn épen nyughelyére fekiadt, egy rémes kiáltás verte fel ágyából. „Tűz van, tűz van!“ hangzott a fedélzetről. Sűrű füst-gomoly és láng csapott tet a hajófenékéből. A sok zsiradék és szeszféle tüzel fogott. Egy félóra mulva lángnyelvek nyaltak végig a fedélzetet mint a kigyók, felkúsztak a hajóköteleken a vitorlák közé, honnan foslányokban kezdett alá hullni a kátrányos tüzes. Álul tűz, felül tűz, és köröskörül a végtelen tenger, mely sötét egy bele hulló tüztől, visszaveri tükrével a szerencsétlen hajó lángban izzó képét, s a köröskörül szeliden mosolygó, csillagos eget. Eleinte megkísérlették a hajót akkép fordítani, hogy a szél ne adhasson tápot a ragadó tűznek; de nem sikerült. A szivatnyuk és feeskendők hiába voltak, a kétségbeesetten fel s alá rohanó füst-gomolytól nem lehetett hozzáférni. De hiába is lett volna. A felhalmozott égvényes anyag okáda magából a tüzet, mint a pokol torka. Egy egész tenger vize nem látszott elégnék az eloltására. Vértörős volt messzire a tenger is, mintha lángra gyúlt volna maga is.

Leírhatatlan volt a rémület, a kétségbeesés. A hajó előreszékének fölét elemészte a tűz s az recsegve roskadt alá a rajta álló tömeggel. Azok tűzhalálal haltak a víz terület tetején. A ki emelkedhetett, lelketlenül futott a hajó farába. Ott lógott a hajó oldalán a mentő tutaj kiálló gerendákon. Le sem oldozták, vízre sem ereszték, úgy nyomultak bele, ember ember hátán. A gerendák nem bírták meg a súlyt, kettétörték s a tutaj belezuhan a tengerbe. Az embergomolyt elnyelte a víz.

Egyes árbocdarabok, a hajópárkányzat izzó töredékei, sötétregve hulltak a tengerbe. Az égre csapódó láng, a félmegtelen alakok vékony lepleibe kaposó tűz, a rájuk hulló égő szurok-eső szenvedhetlenné tette a hajón időzést. Kétségtelennek látszott, hogy az porrá fog égni. Az emberek egymásután dobálták magukat a tengerbe. Vagy elnyelte az áradat, vagy a kinek sikerült egy uszó fadarabhoz kapni, élet-halál-harcot kellett vívnia azokkal, a kik meg-előzték.

Csak két nyomorult csolnak volt még a hajón, mert a másik mentő bárka is elégett. E csolnakok egyikét Macdonald másodkormányos oldozta le még idejekorán s helyet foglalt benne. De már néhány pillanat alatt az is meglett emberekkel. Harminc ember, köztük egy nő, került bele. A másik csolnakból nyújtottak át nekik egy egész, meg egy törött evezőt. Ezzel tasztították odább a csolnakot, félvé, hogy még több ember kapaszkodva belé, elmerül.

A hajó, az még mindig égett, mint egy haragvó Leviathan. A főárboz mellett ott állt a kapitány, keblére szorítva nejt s mozdulatlanul nézett, mint a kőszobor. Mellette a hajó orvosa állt a kapitány kis fiával karján. Jobbra-balra kétségbeesetten futkószt az anyák gyermekkel, majd minden reményt elvesztve, beledobták őket s utána magukat a tengerbe. A kapitány az utolsó egyike volt, kik a tűznél inkább választák a vízhalált, bele dohván a tengerbe előbb gyermekét, aztán nejt, aztán magát. Elveszték mind egészül. Maga a hajó, melynek leszakadozott oldalfalai, olyan volt, mint valami ösvilágító lény felgáttolt csontváza, melynek bele látunk a közepébe, a míg végre összeomlott az is a pokoli világítás után.

A két csolnak harminczhat óráig ezirkált a hajó roncsai körül, melynek még részei is elégték s utolsó nyoma is elenyészett. Nem lehetett abból megmenteni egy árva dzsokát sem.

A csolnakosok, elelmi szer és irányító nélkül, csaknem meztelenül, a mint ágyaikból kiug-

rálhattak, találomra a „Jó remény foka“ felé vették utjokat. 20 és 21-én még sikerült együtt maradniok, de ekkor egy vihar elváltasztá őket s Macdonald elveszté a másik csolnakot szemelől. A Macdonald csolnakjában már akkor 25-re apadt az emberek száma. Öten a rémület, erőfeszítés, sérülések és éhség miatt elvesztek. Azokat kidobálták a tengerbe.

Az egyetlen ép evező nem bizonyult elég-ségesnek s nem is volt már hozzá kar, mely elég erővel bírt volna kezelésére. Macdonald tehát vitorlát hevenyézett egy rudra a velők levő asszony ruhájából.

22-én kétségbeesésük már tetőfokot ért. Őt napja hogy nem ettek. Az éhség, de még inkább a szomj elviselhetlenné vált. Némelyek neki feküdtek a tengernek s annak sós vizét itták. Lassanként kiűtött köztük az örültség is, némelyik pedig a kimerültségtől és alélságtól lebu- tott a csolnak párkányán át a tengerbe. A bennmaradtak egy mozdulatot sem tettek megmentés-ökre, hagyták veszni. Ott heverték egymáson keresztül-kasul, alig nyöszörögve, nem mozdulva, mint a halottak. Csak a kin kiűtött a düh, az tépett, rágott maga körül.

23-án és 24-én éles vihar zúgott végig a tengeren s a törékeny csolnakot egyik hullám dobálta a másiknak, mintha lapdát játszanának. Az evezőt egy hullám kisodorta az egyik ember erőten kezéből. A kibem még egy kis élet volt, kezével igyekezett kimeríteni a csolnakba becsapott vizet. E három nap alatt tíz ember veszett oda közülök. A kik túlélték, kést döftek a hullákba s kidülédt szemekkel, nagy mohón szívták a még ki sem hilt vért belőlök. Hiéna lett minden ember, s embertársa holttestéből élt. Dea vér is elfogyott. 25-én már felbontották a hullákat, kivették belőlök a májat s azzal táplálkoztak!

26-kán egy angol hajó ment el mellettök, alig 25 ölnyre, de az nem vette észre. A nyomorultak pedig se hanggal, se másként nem bírtak már életelt adni magukról. Csontvázra fogott le valamennyi, egész testök kiszáradt, nyelvük a szájpaddáshoz ragadt, tagjaik megmerevedtek.

27-kén már csak öt ember volt életben a csolnakon. Macdonald, három matroz és egy kivándorló. „Már elhomályosult a világ előttem, s tehetetlenül vártam halálomat — beszél Macdonald, — akkor valami sajgó fájdalom visszahozott eszméletemre. Egy társam, a kin kiűtött a düh, beleharapott a lábamba. Felocsudtam s láttam, hogy egy hajó kifeszített vitorlával felénk tart.“ Ez volt a „British Sceptre“ nevű angol vitorlás hajó.

Ez vette fel a szerencsétleneket fedélzetére. Ott azonnal ápolás alá vették, de kettejük már semmi módon nem volt életrehozható többé. A kivándorló és egy utas meghalt. Csak hármat sikerült megmenteni közülök: Macdonaldot és két matrozot. Ezeket decz. 31-kén a „Nyauanza“ hajó Plymouthba vitte.

Macdonald 31 éves, montrosei születésű, nős és három gyermek atyja, Lewis, a másik megmentett 46, a harmadik pedig, egy kensingtoni kertész fia, 18 éves.

E szörnyű katasztrófáról akkor sokat írtak a lapok. Most már a „Cospatric“ meglevő rajza és Macdonald elbeszélése nyomán a borzasztó égség képét is közöljük.

A jég mint kereskedelmi czikk.

Harminc év előtt még alig gondolta volna valaki, hogy a jég, e kellemetlen téli természet, az emberi háztartásnak, s a vegytani iparnak oly nélkülözhetlen tárgyává legyen, és hogy világkereskedelmi árucikk fontosságára emelkedjék. Pedig úgy van. A folyók, tavak bírása ez idő szerint oly tulajdon képez, mely télen is tekintélyes aratást nyújt.

A jégfogyasztás újabb időben igen nagy mérvet kezd ölteni. A sörkésítés és kezelés rendkívül sok jéget vesz igénybe. A cukraszok, a fagyalt és egyéb hűsítő eledelök és italok készítésén kívül a nagy vágóházak, húsmérdék és konyhák is nagymennyiségű jéget fogyasztanak évenként, s ma már a legtöbb jobbmódtú család is saját házi szükségletére jégvermet tart. A jégnek technikai s ipari czélokra fordításán kívül a gyógyászatban is nevezetes szerepe van, úgy belső, mint külső használatra; mint csillapító és ellenszer heves gyuladásoknál. Elmond-

hatni, hogy már a mi mérsékelt égajunk alatt sem lehetünk el jég nélkül; mennyivel fontosabb, keresetebb s jótékonyabb lehet tehát a melegebb s a forró égővek alatt! Olasz, Spanyolországban, vagy Észak-Amerikában, nyár idején majdnem lehetetlen a jégbehűtött italok nélkül lázakat és gyomorbántalmakat elkerülni. Az észak-európai lakosra nézve a tropikus égaj alatti tartózkodás jég nélkül majdnem lehetlenné válik, legalább sokkal több betegség, s az emésztési szervek veszélyesebb bántalmai fenyegetik.

A jég világgforgalmi czikké tételének, s a jégkereskedés okserü fejlődésének érdemét az északamerikaiaknak kell tulajdonitanunk. Minthogy a jégbehűtött italokat ott élveik legnagyobb különféleségben s legnagyobb mennyiségben, nem csoda, ha a jégnek a még melegebb tartományokra nézve még nagyobb fokú jelentőségét is itt ismerték föl legelsőben. S az eredmény, mely a melegebb tartományokba hajón eszközölt jégszállítás első kísérletét követte, eléggé meggyőző őket, hogy ott a jég mindig nagy kelendőse számíthat.

Az első szerény kísérletek — Észak-Amerikából Nyugat-Indiába jéget szállítani, — a húszas évek végére esnek. A vállalat sikerült; az első vállalkozók titokban tarták a jövedelmező kereskedést, mely egyszerű nyereséget eredményezett, s mindig fokozottabb mérvet öltött.

A dolog lassanként kiszivárgott a nagy közönségbe; utánzókra talált, s néhány év múlva a jég fontos kivitel czikké lön, s a tropikus égajak alatt oly nélkülözhetlenné kezdett válni, hogy egész sereg amerikai hajó pusztán csak jégszállítással foglalkozott. Az amerikai sajtóságok találékonyaságuk folytán csakhamar rájöttek, mi-kép kelljen a jéget ezer mérföldnyi távolságra, Nyugat-Indiába, Dél-Amerikába, Afrikába, Ázsiába, Kelet-Indiába, Khinába, sőt egészen a déli tenger szigeteire legzelszerűbben elszállítani. Boston 1833-ban küldte az első jégszállítmányt Kalkuttába, s ettől fogva egyikévé lön a legelső jégkereskedelmi piacoknak, noha

újabbban New-Yorkban szenvedélyes vetélytársra akadt, s New-York a bostoni hat részvénytársulat ellenében is — melyek 1867 óta a jégkereskedést különös virágzásra emelték s évenként 200,000 tonna kristálytiszta jéget szállítottak ki, — most még óriásibb mennyiséget, s még nagyobb nyereséggel szállít. 1867-ben Aspinwallban és Panamában, melynek keskeny földszorosa, mint tudva van, valódi tropikus égajjal bír, a jég mázsáját 8 dollárral fizették, mely Bostonban a hajóra szállítva, alig került fél dollárba. A nyugatindiai kis Szt.-Tamás-szigetnek akkori jégfogyasztása mintegy 1000 tonnára, azaz 20,000 mázsára rugott, s itt is 8 dollárral fizették a bostoni jég mázsáját. Ebből láthatni, mily jövedelmező volt már akkor is a jégkereskedés, egy hogy el lehetett mondani, miszerint egy napi jégmunka télen többet hozott mint egy napi földmives munka nyáron a legjobb buzatermő földön.

Észak-Amerika nyugati partján a jégkereskedés nem kevésbé virágzik; itt a jéget az egykori orosz Északamerikából (most szintén az Egyesült-államokba van bekebelezve) szedik, s elszállítják San-Franciszkóba, s a nyugati part minden déli városába, de egészen Guayaquil-ig, Payta-ig stb.

New-York mellett, a Rondout környékén a hideg évszakban mintegy 3000 ember foglalkozik a jégmunkával. A munka a Hudson-folyón rendszerint akkor kezdődik, midőn a jég 8—9 hüvelyk vastagságot ért el, a mi az uralgó téli hideg mellett elég gyakran előfordul. Elgyőbránt a jég vastagsága és minősége a folyó különböző pontjain nagyon különféle. Ha a folyó partján álló raktárak közelében találtak kellő minőségű és terjedelmű jégterületet, akkor a jégmező a különféle versenyzők közt kiosztatik vagy elárvereztetik, s minden parcella beleszurt rudakkal s ezekre kötött fenőgalyakkal jelöltetik ki. Az egyes elárveresített területeket a jelegek segélyével elbarázdálják egymástól; ez megtörténvén, a jég ismét más jegeivel négyezögű 22—36 hüvelyk nagyságu kockákra osztatik föl, a mi úgy történik, hogy e jegeke egy hüvelyk mélységű barázdát karcol a jégbe.

Ezt ismét más ekék követik, melyek az első eke barázdáit 3—4 hüvelyk, vagy általában annyira mélyítik, hogy az elhatárolt jégtáblák ugyan összetartanak, de a jégkalapács egy ütése könnyen elválaszthatók egymástól.

A mint egy nagyobb jégtáblát ily módon elbarázdálták, fölösztják kisebb lemezekre, melyek mindegyike 112—120 kockázat tartalmaz. Ez akként történik, hogy a határbarázda hosszában faékeket vernek, vagy pedig a jégkalapácsal gyengén veretik a jégtábla széleit.

E jégmezeket aztán a nyílt csatornán, melyet a jégraktárakig nyitnak, lovakkal a raktárakig vontatják. A lemezek itt erre alkalmazott munkások rudakkal, csákllyákkal a jégház elé viszik, s az ekékkel kockákra osztott darabokra tördelik, melyeknek egyenként térmértéke az elpakolást nagyon megkönnyíti.

A szétválasztott kockákat aztán megfelelő gépek a jégházakba emelik, hol ismét az odaalkalmazott munkások által rendszeren raktároztatik, úgy hogy az egyes jégalmok közt 3—4 hüvelyk szélességű ür hagyatik, hogy a levegőnek szabad járása legyen s a víz az olvadó jégről lecspegessen. Ha a raktár megtelt, a főlhalmozott jéget néhány lábnyi vastagságra szénával behintik, s a jégházat becsukják. A kettős külfalak közt levő ür fűrészporrall van kitöltve. Ez a belső falakon átszivárgó víz által folyvást nedvesen és hidegen tartatik, s így a főlhalmozott jéget a légköri levegő s a nap sugarai behatásától elzárja. E jégházakból vitetik aztán a kivitelre szánt jég a hajókra. Kiss Elek.

Utazás a föld közepébe.

Vernés Gyula után.

III. fejezet. A vándorlás. A bazalt-oszlopzatok Stapinál. A hegynyel. A tőf. A kráter.

Izland oly északon fekszik, hogy június és július hónapokban ott soha sem megy le a nap (valamint decemberben és januárban soha sem jó fel) — s így utasainknak nem volt éjszakai-jok. Pihenést azonban mégis kellett tartaniok. S mivel a nappal daczára az éji idő fokozott hidegrel lépett föl, nagyon jól esett, hogy egy „bőre“-be, izlandi parasztyunyhóba, huzhatták meg magukat, a hol ugyan szegénység, de fejedelmi vendégszeretetet találtak. A kemenczében azonban jó tűz égett; enni valójuk maguknak volt; s a fáradt ember törek-almon is elpihen; és így szükségét semmiben sem szenvedtek.

Másnap kora reggel folytatták utjokat. A talaj változott s vízenyőssé vált a hegyek lábában, melyek mint természetes erőd-rendszer voltak el hosszában s a sziget belseje felé. Itt-ott fjörd-öken, a szárazba hosszan benyuló keskeny tengeröblökön kellett átázolniaok, s néhol kisebb folyamok is álltak utjokat, a mint a tengerbe ömlöttek. Egész nap ily sívár, áldatlan vidéken haladtak; embert nem is találtak mást, mint egy szerencsétlen belpoklost, ki az emberi társaságból kitzasztva, az utfélen koldult, de a kihez az utas sem mert közeledni, csak távolról tette le számára csekély adományát, melyet, mikor elhaladt, a nyomorult magához vett. E baj elég gyakori Izlandban; nem ragályos, de átörökölhető, a miért az ilyeneknek a házasság hatóságilag meg is van tilva.

Másnap is hasonló vidéken haladtak, minden különösebb esemény nélkül. Juniús 19-kén láva-szerű szikla-talajra érkeztek, mely mint megfagyott folyam ömlött alá a hegyek magasából, melyek kialudt vulkánoknak látszottak alakjoknál fogva is; sőt némelyike még most is füstölgött néha, a nélkül, hogy kitört volna.

Szombaton, juniús 20-kán Búdir nevű tengerparti kis helységbe értek. A hét eltelvén, kifizették a kalauz heti bérét; de bár Janó szeretett volna vasárnapot tartani, mivel a faluban rokonai laktak, a tanár sokkal jobban sietett, mintsem ily késedelembe beleegyezék, s azért vasárnap is folytatták utjokat. Annál inkább, mert már a Sneffels lábánál voltak, melynek óriási testét, félkörben kanyargóra kelte megke- rülniök, mielőtt alkalmas helyre jutnak, a hol megmászhasák. Négy órai erőltetett gyaloglás után Stapihoz értek.

Stapi valami harmincz kunyhóból álló kis helység, melyek a napsütötte láva tetején épültek. Egy kis fjörd nyulik odáig, egy mester-ségesen kivájtak látszó bazalt-sziklafal közé szorulva.

Tudva van, hogy a bazalt tűzképződményű barna szikla-nem; képződése meglepő szabályos alakzatokat szokott föltelni. A természet mér-tanilag dolgozik s emberi művek formáiban lép föl, mintha mérő-óonnal, vonalzóval és szeglet-mérővel dolgoznék. Mig másutt iromba tömegek rendetlen összehalmozásában s egymásra dobá-sában mutatja ki erejét, itt, mintegy példát akarva adni a szabályosságra, szigorú rendszert tart, a melyet az őskori Babylon fénye s a görög építészlet csodái soha sem bírtak felül-mulni.

Stapinál e jelenség egész pompájában tűnik az utas bámuló szeméi elé. A fjörd falazata, a mellette képződött félsziget egész hosszában, függélyes oszlopokból áll, melyek harmincz láb magasan sorakoznak egymás mellé, mint az orgona-sipok. E tiszta mértani arányú oszlop- zatok egy vízszintes fekvésű boltozatot tartanak, mely szintén szabályos hasábköbök van szerkesztve, míg közben szintoly meglepő szabályosságu nyílások képeznek ablakokat. Mikor a tenger dagálya szokatlan magassáig emel- dett s vihar által korbácsolt hullámai föl-föl- csaptak, egyes darabokat letérdeltek ez oszlo- pokból s azok most úgy heverték szanaszét a sziklaparton, mint egy ódon templom szétszört romdarabjai, mint örök ifju romok, melyek fölött századok mentek át a nélkül hogy szét- morzsolhatták volna.

Miután magukat a természet ez ép oly bájos, mint egyszerű alkotásának szemléletlen kígyönyörködtették, utasaink Janótól vezette Stapiba, a faluba mentek be, s ott a lelkesí lakba tértek be, a hol szegényesen, de szívesen fogadtattak. A lelkesz minden inkább volt, mint lelkész: sarufeltozó, halász, ács és kovács egy- személyben; legkevésbé ideje maradt az isten igéjével foglalkozni. Méltóságos tudós helyett, egyszerű, de őszinte parasztot találtak benne, a ki azonban elég jó utasításokat tudott adni nekik a Sneffels megmászására, melynek szoro- san a töveben voltak s másnap reggel a tető felé szándékoztak indulni. A lovak helyett három parasztot fogadtak a podgyász alá. A tanár annak az idejét is eljöttnek látta, hogy Janó előtt kinyi- latkozassa szándékát, nemcsak megmászni a Sneffelt, hanem egyik kráterbe is leszállani s addig hatolni, a míg csak lehet. A jámbor Janó- nak ez ellen sem volt semmi ellenvetése. Ha menni kell, neki mindegy akárhova menjenek, csak a kialakított heti bérét becsületesen meg- kapja. Az íránt pedig tökéletesen biztosítva volt.

Axelnek ellenben a Sneffels töveben újra feléledtek aggodalmái. Hátha e vulkán nem is aludt ki végkép? Azért, hogy 1229 óta nem volt kitörése: mi bizonyítja, hogy nem is lesz többé? Ki tudja, nem készül-e épen most rá? — S ámbár átlátta, hogy ha szólni akart, Hamburgban s nem a Sneffels töveben kellett volna szólni, még sem álhatta meg, hogy aggodalmait nagybátyjával ne közölje.

— En is gondoltam minderre, — felelé ez nyugodtan — én is föltettem magamnak mind- azokat a kérdéseket, a melyeket te. Igaz, hogy abból, mert egy vulkán hatszáz esztendeig nem szólott, ném következék, hogy hatszáz év múlva újra meg ne szólalhasson. Csakhogy a vulkánok kitöréseit mindig bizonyos előkészületek, bizo- nyos jelek előzik meg; ezeket figyelmesen ke- restem s biztosan állíthatom neked, hogy itt kitörés nem készül.

* Az erdélyi Detonata is ilyenmű s alakzatu bazalt-képződmény.

Axel hallgatott.

— Kétkedel? Jer és lásd magad.

Azzal öcsését a lelkeszlakból ki, a falun át, a hegy felé vezetete, mely egy szorosban, egy a hegyek közé rejtett völgybe nyílt. E völgy különböző pontjain fehér, füst-alaku gőzök lövelltek ki a földből, melyek az izlandi talaj minden pontján mutatkozó Geyszer-féle hó forrá- sok kigőzölgései, s az egész sziget talajának és belsejének vulkáni természetéről tanuskodnak. E füstölgés a földszinén megerősíteni látszott az Axel aggodalmait s e gondolatát nem is késett közölni bátyjával.

— Ellenkezőleg, felelé Lidenbrock tanár; ez a mi megnyugtat és biztosít. Mikor a vulkán kitöréshez készül, közelében a források jóval előbb kétszeres erővel buzognak fel s szokatlanul erősen füstölögnek, aztán tetemesen meg- apadnak s gőzölgésük egészen megszűnik a kitörés előtt. Természetes. A gőzök fesz-ereje meg- esőkken, mert hatalmasabb szellentüyüt talál a vulkán torkolatában s nem pazarolja erejét a a források bugyborékolására.

— De bátyám...

— Semmi de; ha a tudomány szólott, nekünk el kell hallgatnunk.

Visszamentek a lelkeszlakba; megvacorál- tak s lepihentek. Másnapon a hegymászásra, az ut igazi megkezdésére, erőt kellett gyűjteniök.

Reggel Janó három izlandi paraszttal jelent meg, kik felrakodtak a különmemű podgyászszal s a társaság, miután a lelkesznek a szíves látást busásan megfizették, utnak indult — fel a Sneffelsre!

A Sneffels ötezer lábnyi magas. Kettős kúpban emelkedik az égnek s trachyt képző- ményével válik ki a sziget többi hegyrendsze- reből. De arról a pontról, a hol neki indultak, nem látszott kettős kúpja, csak egy hóborított kerek oldal, óriás homlokával. Mig ezen fölfelé haladtak, elég ideje volt Axelnek is elmélkedni az alttok elterülő talajról s annak természete- ről.

Mint Lidenbrock tanár méltó öcsese érde- kel szemlélte az ásványtani különösségeket, s közeteket, melyek mint egy természeti muzeum tárgyai terültek el s csoportosultak szeméi előtt.

Világos, hogy az egész Izland szigete arány- lag újabb kor szüleménye, s későn emelkedett ki a tenger hullámaival, vagy talán most is emelkedőben van még; és pedig, természetesen, földközépponti tüzerök működése folytán. Ha ez áll: akkor a Saknussem dokumetuma s a Lidenbrock tanár reményei ugyancsak füstbe mentek!

Az egész sziget vulkáni törmelékéből van összeverődve: összetört kövek és sziklák lyuka- csos tömege az egész. Mielőtt vulkánok lettek volna rajta, tömegben üttöte fel magát a tenger- ből, emelve a belső tűz által. Azután egy óriási repedés történt rajta, a sziget délnyugoti csúcsától az északkeleti felé, átmetszetleg, melyen óriási mérvéken omlott ki a láva-anyag s szét- folyván, hegyeket képezett az általa tetemesen megvastagított földkérgen. E kérget, vastagodá- sával, már csak egyes pontokon volt képes föl- emelni s áttörni a belső fesz-erő s az általános kitörést vulkáni jelenségek követték. Az egész sziget vulkán-kráterekkel volt behintve, mint a bétég test kelevényekkel.

Ily jelenségek hosszu sora alkotta meg Izland szigetét — de mindezek egyre, a belső, földalatti tüzre vihetők vissza. S pedig Liden- brock tanár egész számítása annak nem létezésé- re volt alapítva.

E közben az ut egyre nehezebb lett. Kövek, sziklák gátolták a gyors haladást; itt-ott annyira meredek lön az ut, hogy harmincz, sőt harmincz- hat foknyi hajlást is mutatott a vízszintes irány-

hoz s megmászása egyelőre csaknem lehetetlennek látszott. De erős akarat és türelem sokat lehetővé tesz, a mi előbb lehetetlennek mutatkozott. Janó bátran, nyugodtan és óvatosan ment előre s a hegmászásban való gyakorlata kitálatlatta vele a zig-zagokban a legkönnyebben (vagyis legkevésbé nehezen) megmászható keresztmetszeteket. Nemsokára a hó-határt is elértek s itt még nehezebb lón a haladás, mert olykor mélységekbe süppedtek s a vigyázat kétszeresen szükséges volt.

Esti hét órára egy terrasz-alaku fensíkra érkeztek; de felettök még nagy magasság emelkedett. A tapasztalt Janó nem tanácsolta, hogy itt megháljanak, mert a hegytetőről gyakran zuhan görgeteg vagy nagyobb kőtömeg is alá, mely őket álmukban oda temethetné. S azért bármennyire fáradtak is voltak, egy félóra pihenés után újra fölvetették vándorbotjaikat s mivel az éj a naptól világosságban semmit sem különbözött, kivált a hóvilággal borított tetőn, bátran folytatták utjokat föl a magasba. Egye-

kívül, melyen az éjet töltöttük, másik is van velünk egyenlő magasságban. Janó meg tudja mondani, hogy hívják ezt a melyiken állunk.

S Janóhoz fordult ezzel a kérdéssel.

— Ez a Scartaris, — felelt a kérdező.

A tanár arcán a diadal fénye sugárzott.

— Rajta! — kiáltá, mint egy hadvezér a ki rohamot vezényel. — Menjünk a kráterbe!

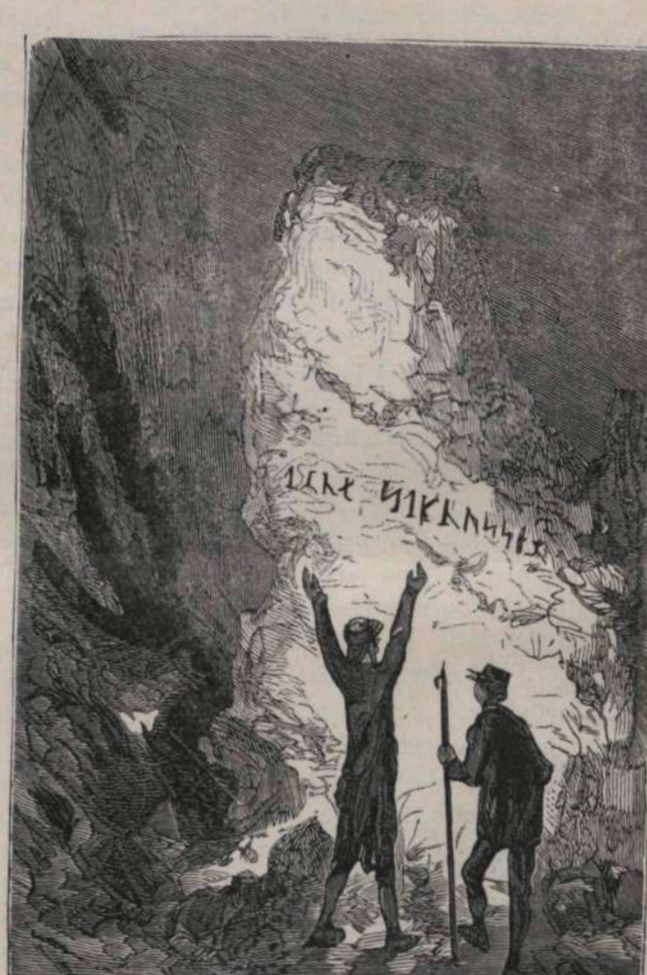
A kráter visszafordított öblös kupot alkotott, melynek felső nyílása félmérföldnyi átmérőjű lehetett. Mélységét mintegy 2000 lábnyira becsülték. Ah! Mikor ez üreg füsttel, tüzellel, lávával telik meg s óriási üstjében a föld belsejének, a pokolnak anyagai forrnak, susorognak!

De most minden nyugodt volt s meg kezdhették a lebecsátkozást belé. Janó ment elől a maga szokott óvatosságával. Ketten követték s az ut, melynek meredek szakadékait kanyargásokkal kerülték ki, minden baleset nélkül végződött.

A kráter fenekén három nyílás, három kényménye nyílt a föld alatti világnak. Melyiken bo-

A stapii fjörd falazata.

UTAZÁS A FÖLD KÖZEPÉBE.

„Arne Saknussem!”

nesen, a meredek miatt nem mehetvén, a czikczakok által tetemesen hosszabodott utjuk, úgy hogy tizenegy óra volt, mire egészen kimerülve a tetőre felértek. Az éjféli nap teljes pompájában ragyogott s a csúcs árnyait élesen vetette a nyílt kráter-öblöbe.

Sebtiben falatoztak s azzal a kemény kőszikla-ágyon oly jól elaludtak, mintha a Janó által szedett dunnalud pehely-dunyhán feküdtek volna. A fáradtság a legjobb ringató.

Hajnaltól átfázva, félig megfagyva étkeztek. De a kilátás, a mint a tetőről szét s a tenger síkjára és a sziget hepehupás hullámszátára betekintettek, elfeledtette velök a fázás kéjtelmetlen érzelmét. A tanár egy ködbe vesző, szürke körrajzu pontra mutatott a tenger távolában.

— Tudod mi az ott? — kérdé öcsésztől.

— Mi?

— Hát Grönland! — Nem vagyunk töle messzebb harminczöt mérföldnyire. Ugy van; ez a Sneffels teteje, a hol állunk. Nézd, e csucson

csátkozott le Saknussem? mert nekik is azt az utat kell követniök.

De hátha mese az egész? Hátha Saknussem soha sem is járt itt?

Egyszerre Lidenbrock felkiáltott. Oly élesen, mintha elcsuszott volna s a mélységbe akarna zuhanni. Axel rémülten szaladt hozzá.

A tanár egy sziklafal előtt állott, meredt szemei arra voltak szegve, kinyújtott mutató ujjja mereven mutatott rá. A falon, századok óta mohosuló betűk voltak bevésvé, melyekben világosan fel lehetett ismerni a pergamenen talált vonásokat:

1AM 412K444X

— Nézz ide! — hebegé, a mint szóhoz jutott. Arne Saknussem! Ó tehát csakugyan itt járt.

(Folyt. követték.)

Egyveleg.

•/• Ezüsttel és arannyal kikövezett város. Eddig Ausztráliában emlegettek, most meg Észak-Amerikában emlegetnek egy olyan várost, mely arannyal és ezüsttel van kövezve, hogy ne mondjuk: aranyozva és ezüstözve. Virginia-Citynek. Nevada államban, minden utcájára korábban művelt bányák törmelékével van kirakva és azt mondják, hogy a nemes éreztet hordó szekerekből kihullt arany- és ezüsttartalmú kövek oly vastagon lepik el a talajt, hogy mikor kővel lebből valaki egy koozi kerekéről a rá ragadt sárt levette és azt elemeire bontotta, 15 forint értékű ezüstöt s 4 forint és néhány krajczárt érő aranyot választott ki e ritka tulajdonságú sárból.

•/• A halál ideje. Egy angol orvos különös észleletekre jutott a halál bekövetkezésének idejére vonatkozólag. Szerinte a legtöbb halál esteli 10 és reggeli 2 óra közt szokott bekövetkezni. Az idült bajokban szenvedők közül kevesen halnak el esti 8 és 10 óra közt, hanem annál többen reggeli 8 és 10 között. A lázokban és mellbajokban sinlődő betegek többnyire szintén reggel halnak meg.

•/• A civilizációval mindennek lépést kell tartani — írja a párisi „Illustration”, mert míg az

Szent-Gellérthegy.

Százan és ezren mászszák meg évenként a szentnevi hegy sziklás tetejét; idegenek és honiak gyönyörködnek a nagyszerű panorámában, mely elragadtatót szemek előtt föltárul, s melyhez hasonló nem sok akad e szépnek alkotott természetben: de hányan gondolnak arra, hogy lábaik szentelt földet tapodnak, s hogy a hideg kő, mely elsikklik lépteik alatt, egykor világrengető események néma tanúja volt? Hányan tudják, hogy e fantasztikus alkatu bércz minő részt vett a világtörténelemben, s hogy nem szűnt meg azóta szerepelni, mióta belseje megszünt tüzet és fojtó hamut okádni!? Mert lábainál birodalmak és népek sorsa dönt el nem egyszer, s hátáról hat hódító gyönyörködött végig a megigázott paradicsomon. Mi mindennek volt már tanúja e néma óriás, mióta a természet nagy forradalma kiemelte a tengerből, mely azelőtt az egész körülte fekvő országot elborította! Láta meghalni a csodás állatokat, melyeknek mélyről fölcsúszó csodálva vizsgálja a késő kor tudósa, látta a tengert összefolyani egy szűk mederbe, s előtte zöldült föl a nagy síkság, melynek határáról kel föl a nap. Láta az embert megjelenni a földön s hatalmába keríteni az egész természetet; s mint varázsolta át azóta csodás módon ezredéig tartó munkával az egész vidéket a nyugtalan porszem, mintha nem is az volna már többé.

Láta kiterjedni maga körül a büszke római sasokat s benépesülni környékét Traján hódító népével, kik városokat és utakat építettek az előbb lakatlan térségen, s föltűzték a világuralom jelvényét a hegy homlokára is. Láta megdőlni is a nagy hatalmat; párduszos kaczagányokba öltözött, ellenállhatlan népség közeledett feléje, mely mint farkas a juhnyáját, hajtotta maga előtt a tönkre vert nemzeteket. Dicső elődök, a világbiro humok voltak ezek, Bendeguz unokái! Jött aztán Attila, a világ ostora, megforgatta kardját a félvilág fölött, s mint mesés óriás, jött és eltűnt nagyhamar. Ott a hegy alatt fekszik eltemetve hármas koporsóban; sírja titkát leült rabszolgák elnémult ajkai őrzik. A nagy királylyal eltűnt a nagy dicsőség is: rémítő harez folyt le a hegy lábánál, melyben őt nemzet harczolt egy ellen, s melyben a hun birodalom napja örökre leáldozott. Megverve elzüllöttek, de kevés maradványai mutatják, minő lehetett a nemzet, midőn még teljes számban volt. Három hosszú századig várt a hegy, míg a hunok testvérei újra eljöttek visszafoglalni őseik birodalmát; látta átuszatni a mély folyón Árpád hadvezér vitézeit, s a honszerző fejedelem tetejéről nézte végig Kánaánt.

Azóta, hajh! sok megváltozott. Egy ezredév rohant el ősz fejed felett, egy mindent fölforgató ezred; de te, dicső bércz, változatlanul maradtál, miként az örök igazság. Villámok jártak körülte gyakran, a harcz villámai, s a béke napja nem egyszer verte vissza sugarát szikláidon; új népek, hódítók és legyőzöttek jöttek, mentek ormodon, s lábod alól fölhangozott a vérbefutak jajveszékeltése: te változatlanul állsz, téged nem ért az idők hatalma, némán kíséred az emberiség történetének folyamát, míg jön egy új harez a természetben, mely ellapítja büszke homlokod s leszes a mi voltál: tenger fenéke. Akkor majd álmodozhatol azokról, a miknek szemtanúja voltál.

Te ismered a magyarok őseit, kik határidon telepedtek meg; hallottad közeledni Ázsia felől az édes hangokat, a búbiás nyelvet, mely költők számára született; láttad győzni a magyart, láttad elbukni is! A szent királyokat hátad hordozá; láttad fölgynülni körülte a láthatárt a romboló tatárok tüzeitől, s szikláid verték vissza a csendes éjben fölhangozó imák ajtatos fohászeit: „Egy az ur, és Mohamed az ő profétája!” Az édes magyar szó is mind megszűnt hangzott föl tőled; a Rákoson megszűntek a zajos országgyűlések, környékedről elköltöztek a királyok és fejedelmek: idegen nép vert tanúját határidon, mely a fényes kort csak hírből, a dicső nemzetet csak nevével ismerte már! Megváltozott minden körülte; egy ország, egy nemzet elvesztett régi alakját, a világ kizökkent sarkaiból, csak te állsz, miként század, ezred évek előtt. Dicső bércz, annyi nagy esemény szemtanúja, részvényese annyi bűnünk, örömiünknek, engedd föltárnunk emlékeid teleit könyvet, hadd tanuljunk meg belőle multunkat, hogy okul-

junk a jövőre, mely amattól oly nagyon különböznek ígérkeznek.

377 körül Kr. u. Keve vezérlete alatt jelentek meg először a hunok a Gellérthegy alatt. Detrik és Matrinus római vezérek ellen indultak, kiket a Tárnokvígyében tönkre vertek ugyan, de vezérükkel együtt nagyobb részük ott veszett a harczban. E vitézek a Gellérthegy alatt fölülkötözött szaktatták a Dunán, s a földet, hol a tulparton sítort vertek, az átkelésről Kelés-vagy Kelemföldnek, a hegyet Kelénybérceinek nevezték el. A magyarok megtelepedése után „Pesti hegy” nevet kapott, mert a Duna mindkét partján fekvő részek e néven nevezettek. Ez maradt neve 1047-ig. Ez évben I. Endre uralkodása alatt a régi pogányhíthez szító magyarok itó-háborút kezdtek a kereszténység ellen s midőn sz. Gellért csanádi püspök a lázadás elnyomását kérendő a királyhoz sietett, a lázadók által a Rákoson elfogották, és megköveztették. A felbőszült tömeg vérszomja azonban ezzel még nem volt lecsillapítva; a félholt püspököt föl vitték a hegy csúcsára, s onnan szögekkel ki-vert hordóban letaszították. Némelyek szerint egy könnyű szekérbe ültették, s azt eresztették le a meredek hegyoldalon; Oláh Miklós püspök pedig azt írja, hogy két lóhoz kötötték, s azokat riasztották le a hegyről.

Sz. Gellért a hegyről összefutva leérvén, mivel még némi életjelet adott, egy lánzdával átdöfött. A holttest először a kispesti (a Kelemföldön) Mária kápolnában temettetett el, honnan a csanádi apát és nemesség által András királyhoz intézett kérelemre a nevezett vértanú által szűz Mária tiszteletére épített csanádi zarárdába, 1400-ban pedig (Mabilion „Szentek élete” szerint) Velencebe vitetett a szent Donát egyházába, mivel Gellért velencei származású volt.

Ez esemény emlékére a helyszínén, a hegy csúcsán, mások szerint a hegy alján a Kispest nevi külvárosban maga András király egy templomot épített a vértanú tiszteletére. E templom plébánia volt, csak a megyés püspöknek levén alávetve, s rövid idő alatt bucsujáró hely lön, mert a néptől Gellértet különösen dögvész és ragályos betegségek ellen hívta segítségül, miként Jovius mondja, oly nagy sikerrel, hogy a templom falai telvék ama képekkel és hálaadományokkal, melyeket a meggyógyultak aggattak föl, a segélyül hívott szent püspök hathatós közbenjárásáért haláljukat fejezendők ki. A templom fekvését azonban egész bizonyossággal már nem lehet meghatározni; későbbi sorsát nem tudjuk. Annyi valószínűnek látszik, hogy a törökök által romboltott le. Egyébiránt még a múlt században volt Budán egy Szent-Gellért kápolna, a mint az esztergomi érsek által kiküldött egyházvizsgáló jelentéséből kitünik. Ez azonban valószínűleg később épült, miután az eredeti templom leromboltott.

Ez esemény óta a hegy Szent-Gellérthegynek nevezetik egész a mai napig. Német neve, „Blocksberg”, egy a törökök által 1598-ban a hegy tetején épített gerendaváru veszi eredetét, mely faalkotmány egész Budá visszafoglalásig fennállott, s később az osztrák vezérek által újra fölépítették. 1814-ben végkép eltűnt a hegy ormáráól.

Buda környékén alig van egy talpalatnyi föld, melyet Mátyás király föl nem használt volna fővárosa díszítésére. Így a Gellérthegy is részes volt azon pompában és fényűzésben, mely a nagy király idejében Budát a világ egyik legelső városává tette. Ugyanis a hegy nyugoti oldalán voltak, vagy csak itt kezdődtek Mátyás híres kertjei, melyekben szökőkutak, s árnyas lugasok, szobrok és állatsereglet, — köztük a híres két oroszlán, melyek a monda szerint egyszerre multak ki Mátyással — s egyéb leirhatlan szépségek gyönyörködtették az idegeneket, kik szerencsések valának e paradicsomba bejuthatni. A hegy tetején egy ezüst tetejű villa állott, melyben Mátyás vitaközléseket tartott az udva-

¹ L. Horváth István Pest régi Ofen nevével. 1810. Megjegyezzük itt, hogy azon állítás, mintha a Kelemföld név a Nibelungi Krimbild földje után lenne magyaritva, alig valószínű. Ily név csak a német mondában fordul elő, az itt lakók nem igen tudták róla, s így nem is változtathatták meg.

² L. a gr. Bathányi Ignác erdélyi püspök által kiadott legendák.

³ L. Bonfin. Dec. II. Lib. II és Thuróczy krónikáját.

⁴ L. Rupp Jak. Budapest és környéke helyrajzi története.

⁵ L. Négy nap Budapesten. 1864.

rában élő tudóssal. A néphitben oly mesés dolgokat találunk a Mátyás idejében Budán létezett építmények s a pompa és nagyszerűség felől, hogy valóban nagyszerűnek kell tartanunk azon kort, melyről a nép ilyeneket mesél. Így például egy népmonda azt tartja, hogy Mátyás a várból a Gellérthegy egy roppant hídát építtette, mely az alatta fekvő városrészt fölött úgy vette ki magát, mint a szivárvány az égboltozaton. Fölösleges említenünk, hogy a mi jellemző, ép oly hihetetlen e monda.

Nemsokára elkövetkezett a török hódítás kora. A Gellérthegyen török félhold ragyogott, s 1529-ben a nagy Szolimán a hegy északi oldalán, a mai Tabán fölött ültette föl sátorait. Innen nézte a Mátyás által elhíresült Budavárat, mely nemsokára török uralom alá volt jutandó. A szultán sátora mellett állott az utolsó nemzeti király Zápolya János hűbérére sátra is, körülveve magyar és török főurak sátorait.

1540-ban a Buda ellen küldött Rogendorf császári hadvezér a Gellérthegyen tartotta főhadit szállását, s itt állíttatá föl az ágyukat is, melyekkel a várost lövette. 15 napig bömböltek az ágyuk, de a város ellenállott, míg Rogendorf serege annyira elcsüggedt, hogy a vezér, kénytelen volt visszahúzódni. E visszavonulás egyike volt a legszerencsétlenebbeknek a hadjáratok történetében. Egy sötét éjjel indult át a másik oldalra Rogendorf. Borzasztó nyári fergeteg dühöngött egész éjjel, a mi a visszavonulást annyira hátráltatá, hogy Martinuzzi emberei a várból észrevették a futó hadat.

A városég ekkor szalmát gyújtott s üldözöbe vevé a menekülőket. A Dunán vert fahíd leszakadt a rendetlenül, nagy tömegekben futó németek alatt, s az egész sereg csak mint foszladék ért a tulpartra. Az elfogottakat a janicsárok lefejezték, s fejüket behányták a Dunába, hogy a Belgrádnál álló fősergeknek megvigyék a szomorú győzelem híret.

A török 145 évig tartotta hatalmában Buda várát; 1686-ban lotharingi Károly herceg szabadította fel újra. A hadsereg egy része, mely a bajor választó-fejedelem parancsnoksága alatt állt, névszerint 8000 császári, 8000 bajor és 4000 százsz katona a Gellérthegyen táborozott, s innen intézte támadásait is a vár ellen. Innen lötték legerősebben, de legkevésbé eredményel Buda várát. Ez alkalommal rontott le a gerendavár is, melyet a Gellérthegy tetején építettek a törökök.

Sok idő telt el ez események után, míg a Gellérthegyen valami nevezetes és elismerésre méltó történt. Mintha ő is résztvett volna előbb a nemzet elnyomatásában, később önkéntes trespédésében; sokáig hallgat felőle a történetírás. Egy, a tudományosság terén nagy fontosságu esemény vonta a figyelmet ujlag az ő bércz felé.

1814-ben a régi favár lerontott, s a pesti egyetem részére egy jeles csillagda építtetett a hegy tetején. A csillagda két kerek tornyoból állt, s az ezek közt levő tereméből. Később, 1818-ban egy lakházat építettek a már kész intézet mellé. Az egész függélyesen volt a dél-körre építve, s sok szép csillagászati eszközzel ellátva. 1849-ben a vár ostroma alkalmával az épületek egészen tönkre mentek, s a csillagászati szerek is nagyrészt hasznavehetlenekké váltak. Jelenleg az egyetem lomtárában hevernek ezél és haszon nélkül. A csillagvizsgáló két torny, melyek közül az egyik forgatható fedéllel volt ellátva, még a jelenlegi fellegrvár fölépítése után is meghagyott egy darabig, s az érkező gőzhajók jelzésére használtatott. A 60-as években azonban végkép eltűnt, részint egészen lerontatván, részint más használatra alakítatván át. Megemlítjük még e sokat ígért, de kevés tényleges hasznót hajtott s a mellett rengeteg pénzbe került intézet történetéből, hogy 1820-ban Ferenc császár és neje Karolina innen nézték a napfogyatkozást.

1849-ben ismét élénk részt vett a Gellérthegy a magyartörténelemben. Tetején jelentek meg először a magyar huszárok s a diadal előérzetével tüzték ki a nemzeti zászlót a még álló csillagvizsgáló tornyon május 3-án. Ugyanazon hó 17-én már négy ágyu volt a hegy tetején föláll-

¹ L. Bonfin Decades. A mondáról pedig Math. Bel. Notitia Hung.

² L. Podhrazky Collectanea.

³ L. Hammer Geschichte des osman. Reiches.

⁴ L. Hunfalvy János. Budapest és környéke.

⁵ L. Schams Franz. Völständige Beschreibung der k. Freystadt Ofen. 1822

litva, mely még aznap megkezdé a tüzelést a Henci által védett vár ellen. Az ostromló hadsereg közül Nagy Sándor és Alulich hadtesteinek fegyelme a Szent-Gellérthegy oldalán és a Ráczvárosban, mely oldalról először jutottak be a honvédek a várhoz. A történet füljegyzé egy vakmerő vörös pipkáról, hogy daczára a várbeli németek heves ellentétének, a Gellérthegy legmagasabb csúcsára állott, s pipkájával integetve jelölte a helyet, hová a kilőtt ágyugolyó leesett. A történet tudja, mi lett a harc következtése: a sebek még most is fájnak, a bilincsek annyira elszibbasztották tagjainkat, hogy most, midőn szabadon használhatók, sem nagyon bírjuk emelgetni azokat. A Gellérthegy is megfellelő átváltozáson ment át: az ötvenes évek elején egy erős citadellát építettek reá, mely ágyu-zal megrakva, félelmes ellenőre volt sokáig a magyar hazafiságnak és szabadságnak. Hü képe a nemzetnek, mely rabláncokon nyögött: egykor tűzokádó volt, most lenyűgözve csendesen, de belsőben tán forrongva hordja a reá rakott terheket.

A fellegvár áll most is, miután a csillagvizsgáló tornyot egészen eltemette. Ujjab időben nagyon emlegettek leromtatását, miután a cseleknak ugy sem felel meg, hasznát nem hozhat, mert a várost meg nem védi, csak kárt tehet, mert okot adhat ostromra, s a város lövetségére. De hogy leromboltatásának terve nem volt komoly, bizonyítja az is, hogy nem rég egy szerény kis lak építést kezdtek, mert a vár falaitól nem volt messzebb — száz év ölnél. Bizonyára jó idő fog eltelni aadig, míg az őz Zonellert kopasz fejről levezik a töviskoronát.

Mátyás kertjeinek helyét most szőlők foglalják el, melyekben régebben vidám szüretet tartattak. Ma némán, számitva szedi le kiki szőlőjét, a vig időknek vége van, az élet nehéz, a mulatságra nincsen pénz és idő. A Gellérthegy komoly nyugalmát a huszvéthetők, századok óta divó népünne sem fogja többé háborgatni. A városi tanács árnyas fákat ültetett a hegyoldalba s nehogy ezeknek kára essék, eltöltött az egykor zajos ünnepeket, mely jövedv és gondatlan mulatság dolgaiban messze földön híres volt. A Gellérthegy más hivatásra lett kiszemelve: tisztességes séta-helyet akarnak belőle csinálni. Tejejére már a nagy Széchenyi tervezett egy üdvöldet; ujjabban pedig az az indítvány merült föl, hogy a magyar honfoglalás ezredéves ünnepejének emlékére nagyszerű nemzeti mauzoleumot építenek oda. Kívánjuk, hogy mire az meglesz, ne idegen nyelv legyen az ur a fővárosban, s magyar szó hangozzék a Gellért-hegy minden oldalán. **Evva Lajos.**

A „Matica.“ *

A „Matica“ turóc-szent-mártoni irodalmi és kiadó-intézet felől ujjabban gyakrabban van szó a lapokban, melyek leginkább a beszerze-bányai jó irányu tót napilap, a „Svornost“ érteitéseit használják föl. Tulságok nélkül a legjobb ügyek sem folynak le, ilyenbe esnek a lapok, midőn megtámadván a „Matica“ panszláv irányzatát, ennek másnemű jó oldalait, sőt létezésének szükségességét is elfeledik. Az említett „Svornost“ tulbuzgalomában a „Matica“ működését néhány naptár s kortes-vers (egyét sem ismerünk!) kiadására redukálja.

Az igazság érdekében, legkövetlenebb forrásból, s szemlélet utján meritve, szolgálunk a kérdéses intézet rajzával.

Egy nemzetnek, mely bir irókkal és tudósokkal, okvetlen szüksége van intézetre, mely ezen mozgalmait vezesse, s tényezőit magában egyesítse. Ez intézetnek áll feladatában a nemzet nyelvét kiművelni, melyről a mi Eötvösünk mondja: „minden nemzetnek első feladata ápolni, fentartani saját nemzeti nyelvét, ez szemlének legfőbb kötelessége“ stb. Ily intézet-

* Közöljük munkatársunk ez ismertetését, bár a cikk minden nézetét nem osztjuk. A tót „Matica“ üzemeltetői eléggé ismerve vannak, s tudjuk, hogy annak vezérfőiről a tudományos irodalmi ezimet nem egyszer ürügyül használták föl panszláv agitációkra. Ha megmaradt volna a társaság nyíltan beváltott czélja mellett, megérdemelte volna minden igaz honpolgár pártolását, ki a különajka polgárok közt az egyetértést a fejlődő mivelődéstől várja. De eltért attól s ábrándos és veszedelmes tétre lépett, melyen szembe szállani tőrek veszéivel kötelessége mindenkinek, ki a három bérez és négy folyó földén Magyarországot akar. Szerk.

nek szükségét a szláv irodalom férfiai már 1848 körül érezték, midőn is Budán (Hamalják által), Kis-Hontban („erudita societates slavicae“), és Liptó-Sz. Miklóson („Tafra“ névvel) literáris egyesületek szervezték. Mindezen kísérletek czélhoz nem vezettek; 1850-ben Lichard és társai fáradoztak egy „Matica“ („Anya“) czimű tót irodalmi társulat összehozásán; az akkori kormány létesüléséig ennek is lehetetlenné tette. 1862-ben a kívánt siker eléretett: Francisci, Tót-Paulinyi, Viktorin és Palárik kivitték a várvavárt czél elérését. Az első konstitutív gyűlés azonban csakis augusztusban, s 1863-ban hivatott egybe, melynek alkalmával Moyses püspök elnöké választatott.

A „Matica“ 1863 óta rendszeren működik, fölterjesztett, s megerősített alapszabályai vannak. Kiadványai a következők: 1. Történelmi okmánytár, melyről elismerőleg nem egyszer szólt a magyar „Századok“ is, egy téves allitását pedig e lapoknak is alkalma volt vitatni. 2. Tankönyvek, ezek között nagybecsű a Hattala tót nyelvtana. Cerny „olvasókönyv“, melyet a m. k. helytartótanács helybenhagyott, a miniszterium — igen helyesen — elbocsátotta. 3. Színjáték, melyet Francisci eredeti s egyéb szláv, vagy más nyelvű írők műveiből igen helyesen szerkeszt. 4. Elhalt irók összes művei, minők a Hollyei, s Sladkovicsei. 5. Népies művek, irányzatukról eltekintve jól irt gazdasági munkák (juhtenyésztés, méhészet, kincstár stb.), szépirodalmiak, stb. 6. Évkönyv, kezdetben czélszerűen, naptár alakjában, egészséggi, gazdasági tanácsadóval, irodalmi részletekkel.

Ugyancsak a turóc-szent-mártoni nyomdából került ki a „Národne Noviny“, Kosehuba hirdett történelmi műve, s több, melynek azonban a „Matica“hoz semmi köze sincsen.

A „Matica“ külföldi segítségét nem részeseül; vagyona alapítványok utján, s filléres adományokból gyűlt össze, a mint ez szláv lapok időnkénti, most is folyó kimutatásából kitünik. 1874 jun. 30-án vagyonilag így állt:

státuspapirokban birt . . .	4,255 frt. 73 kr.
más papirokban	1,296 „ —
takarékpenztárban	14,423 „ 70 „
kötelezvényekben	65,519 „ 38 „
ingatlanokban	8,000 „ —
ingóságokban	196 „ 18 „
összesen	93,199 frt. 99 kr.

Ezen összegből levonandók a „Matica“ kezelése alatt levő fundációk (5041 frt 83 1/2 kr), és Cserven Tamás ur superergójátja: 15,038 frt 65 kr., összesen 20,080 frt. 48 1/2 kr. Mindenesetre áll, hogy e számok jelentékeny áldozatkészségről tesznek tanúságot.

A „Matica“ tagjainak száma:

100 frtos alapító tagok: 572,
50 frtos rendes tagok: 633,
3 frtos évdijas tagok: 138,
összesen: 1343 tag.

Az egyet gyűjteményei igen szépek. A könyvtár gazdag különösen szláv nyelveken irt művekben, áll 10,000 kötetből. Régiséggyűjteménye (sorakozván a könyvtár igen régi könyvekben is dúsz gyűjteményéhez) még kisiny, de bir értékes darabokkal. A lapokból tudjuk, hogy érem-gyűjteménye elisikkasztott. Figyelmet érdemel még botanikai gyűjteménye; — bogár-, lepke-, fa- és edénygyűjteménye csekély; ornithologiai, és ethnographiai gyűjteményekkel nem bir.

Az egyet kormányzata a következő: elnök Kozáček József, alelnök: Tóth-Paulinyi Vilmos és Záwodnik István; pénztárnok Cservenák András, jegyző dr. Sasinek Ferencz kanonok, a prágai t. ak. lev. tagja, számtartó Sipka Samu. A tisztviselő oldalán áll egy 30 tagú választmány, mely évnegyvedenként ülésze, s az ügy-folyamot kormányozza. Az intellektuális végzendők élén áll egy-egy tudományos szakosztály, mely a föl-olvasásokról, pályázatokról, s kiadványokról nemcsak gondoskodik, hanem döntő véleményt is mond.

Hogy visszatérjünk a „Matica“ fölpanaszolt nemzetiségi tagadhatlan veszedelmes irányára, annak orvoslását szükségesnek találjuk, csakis az eszközök választásában tér el véleményünk. Az ellenmozgalom vezérfőiről ugy kívánunk eljárni, mint a szláv gymnáziumokkal szemben: eltörléslen dolgozunk. Eltekintve attól,

hogy a mai kor szelleme iskolákat, és a fentebb megjelölt eszközökkel rendelkező tudományos intézeteket eltörölni nem enged, sőt inkább siet czéljaira fölhasználni, — a sebet ne igekezzünk uj sebbel elmérgesíteni, igekezzünk inkább erélyes, gondos orvoslásához látni. A „Matica“ megvan a maga hivatása, ezt könyvei, s gyűjteményei által a felföldön mindenesetre teljesíti; másrészt azonban vezetői annyira összefüggnek az illető hazaelenes üzelmekek, hogy nevék az állammal szemben elég garantíát nem nyujt. Mi más következék mindebből, mint az, hogy a felföldi intelligencia tömeges részvét által amaz elemeket kiszorítsa, s a hasznos, sőt szükséges intézetet helyes irányban vezesse, eszközeit ige értékesítse. Ez többet fog érni a rombolás érzakos munkájánál; mit tenne ez esetben az állam a „Matica“ tőkével? mit hangyaszorgalommal halmozott gyűjteményeivel? Az épület kövei, a gyűjtemények mozdulatlan darabjai, a kövek, a tudományosan osztályozott növények, s az évszázadok óta csak tudós előtt értékes pénzdarabok nem veszedelmesek; a felföldi intelligentiától függ hasznosakká tenni. Felfogásunk mellett szól azon körülmény, hogy az intézet alapítói között találjuk magát fejedelmünket is; oldalán több tisztamutó férfit, így Polyi püspököt is. A zolyomi, turóczi, árva s lipői stb. urak a megkívánt eszközökkel rendelkeznek; esak hogy a mellett, hogy a panszláv üzelmek sorakban tért nem foglalhatnak, époly kevésbé támaszai a magyar mivelődés ügyének is; elég példa-e az, hogy a zolyom-vármegyét, igen szép könyvtárral rendelkező, valaha — még tíz év előtt is — a társas-cetre nem kedvezőtlen befolyása „magyar olvasó és társalgási egyes“ élén épen a panszláv mozgalmak ellenesével, felszól-felben áll. A „Maticával“ szemben egyetlen eljárás jogosult: szorítsuk rá alapszabályainak megtartására!

Gáspár Imre.

A hétről.

○ Bál, színház, hangverseny s minden mozzanat, a mi a társas életet ilyen tájban első sorban szokta érdekelni, háttérbe szorult e héten a hazamentés nagy munkájá mellett. Pedig a bálokat mozgalmas növegyetek rendezték, melyek tagjai ezerszerre ügyesebb reklámsinálók a férfiaknál, a színházban uj darabok merültek fel, egy hangversenyben pedig egy világhírű művésznőt hallottunk — Luca kisasszonyt. Mind ez események egyenkint is följegyezni való pontok szoktak lenni a hét krónikájában, — nyugalmas hét krónikájában tudniillik.

De ez a hét nyugalmasnak nem volt mondható. Nagy és komoly események előzete nyugtalanította a kedélyeket, mely mellett eltörpült a kedély fölvidítására vagy szórakoztatásra szánt minden egyéb dolog.

A budgetvita e hétre lett bejelentve a képviselőházban. A pártkonferenciák, melyek megelőzték, még inkább megfeszítették a már is feszült várakozást. Szerdán meg is indult a nagy parlamenti háború. A képviselő, kik közt ujjab időben, ugy látszik, nagyon el van harapózva a honvágy, mert több időt töltenek oda haza, mint a hová a köteleesség szólítja őket, — begyültek csaknem teljes számmal s elfoglalták helyeiket az országházban. A karzatok megteltek nagy és díszes közönséggel.

Az első vitanap szomorú és nyomott hangulatban tölt el. Nincs is abban semmi igazság, semmi lélekelmelő, hogy hetévi gazdálkodás után oda jutottunk, a hol már rendes állami kiadásainkat sem bírjuk nemcsak rendes jövedelmünkkel, de már kölesönből sem fedezni, s adó-emeléshez kell nyulnunk, hogy az államgépezet fenn ne akadjon működésében. Adóemelés még egy országban sem szült lelkesedést.

Ghyeczy, a keserű pohárra ítélt pénzügy-miniszter, előterjesztette exposéját. A 25 millió deficitnek legalább is felét adóemelésből kell fedezni. „Más módot ajánlani én nem tudok, nem fogok és nem akarok.“ Ezek voltak

szavai. Még azt a biztató szót se mondta ki a parlamentben, a melyet a pénzügyi bizottságban elejtett, hogy „de ezen az uton fejlemmel állók jót az államháztartási egyensúly helyreállításáról.“

A kormány tervének hatalmas ellenfelei vannak magában a kormánypartban is, nemcsak a többi pártokban. S azok legkevesebbé sem járnak el nagyobb kimélettel az eddigi rendszer hiányainak ostorozásában, mint az ellenzék. „Et tu mi fili, Brute?“ mondhatná a kormány, ha föllep egy-egy szolpos támogatója, hogy fejére olvassa a hibákat és mulasztásokat, melyekben talán a támadó önmaga is vétkes.

Nagy zűrzavar uralkodik az eszmékben és a helyzet megítélésében. A könyvelmi rendszer már termi keserű gyümölcsöt. Érdemes figyelemmel kísérni a jelen országgyűlési tárgyalásokat, talán okulást meríthet belőlök a haza a jövőre.

A vita második napján Pulszky Ferencz felszólalása kavarta föl a nyugodt hangulatot. Megtámadta saját pártját, annak értekezleteit, a pénzügyi bizottságot, az ellenzékét és a jobb-oldal nevezetesebb férfait egyenként. Támadása erős és kiméletlen volt, de az uralkodó khaoszban csak forrongást idézett elő, de nem tisztázta azt.

A közönség a legnagyobb figyelemmel kíséri a vitát. A főrendiház üléstermében soha nincsenek a főpapok és mágnások oly nagy számmal, mint a képviselőház főrendi karzatán, mely szufolág tele van.

Pénteken Sennyey beszélt. Általános figyelem mellett kifejtette, hogy a szomorú helyzetből, melybe hazánk jutott, egyoldalú intézkedés által — minő az adóemelés, ki nem szabadulhatnak, ehhez minden lehetséges eszközzel megfeszítése és kellő felhasználása szükséges. Ajánlotta a kormányrendszer gyökeres megváltoztatását és nagyobb mérvű takarékoságot, a jövedelmek szaporítását, az adóképesség kiméltének szem előtt tartását. Beszéde ama részlete, melyekben a kormány politikáját megtámadta, a baloldal kísérte helyesléssel, míg végül, midőn a költségvetést mégis elfogadta, a jobb-oldal éljenzett.

A költségvetési vitára 69 szónok van feljegyezve, 33 a jobb, 36 a baloldaltól. De gondolhatni, hogy az első rendű szókokok felszólalása után a többi eláll a szótól s a költségvetés részletes tárgyalása — ha ennek alapjául elfogadják, már a jövő héten megkezdődhetik.

Irodalom és művészet.

— „Régi falképek Magyarországon. Irta dr. Römer Flóris.“ E czim alatt nagybecsű mű jelent meg a magyar tud. akadémiá archaeologiai bizottságának kiadásában, mint a „magyarországi régészeti emlékek“ harmadik kötetének első része. Ezen nagy mű a magyar festészet történelmének megírásánál elsőrangú kuffó leend. Mig Ipolyi 1864-ben csak mintegy 30 régi fal-festményről birt tudomással, szerzőnk már háromszor annyit ír le s ezek közt több terjedelmesebb képcykustul is, különösen Krisztus szenvedéseiről s a cserhalmi ütközetről, mely több változatban van feldolgozva. Tisztán történeti becű tárgy kevés van, mely körülmény könnyen megmagyarázható onnan, hogy e falfestmények — egy-kettő kivételével — régi templomok romjai között találtak. A művet 13 tagú bizottság készítet színezett képtábla s 77 fametszvény ékíti. Ára 8 frt. Szerző reményét fejezi ki, hogy ezen munka megjelenése után nagyobb gondnal fogják felkutatni a régi magyar emlékeket s igekezni fognak a régi templomok mészkerge alatt lapangó vagy a hajók bebotolozása által az egyházak padlásai fölé került, a várak palotáin, kápolnáin, kapuzatain még észre-vehető festményeket, a tudomány számára meg-

menti s így talán közel lesz az idő, midőn a magyar festészet rendszeres történetét meg lehet írni. Ezen mű e tekintetben még csak uttörő, habár a 14-dik századbeli magyar festő Aquilla János több munkájának kimutatása s egy Ugo-csában s Mármarosban működött névtelen festő műveinek jellemzése által már ezen téren is jelentékeny lépést tett előre, különösen tekintetbe véve a közelmúltat, midőn magyar festészetről még szó sem lehetett.

— Ugyancsak az akadémiá kiadásában jelent meg a „Magyar történelmi emlékek“ huszonhetedik kötete 38 nyolczdréj iven. Közleményei a Thaly Kálmán Tökölly és Rákóczi-korra vonatkozó ama közléseinek kiegészítéseit képezik, melyeket e szorgalmas történetbuvár részint a Rákóczi-tárban, részint a „Századok“ban tett közzé. E kötet tartalma hat történelmi naplóból áll (1663—1719) s Thaly Kálmán terjedelmes előszóval látta el, melyben azokra vonatkozólag alapös tájékoztatást nyujt az olvasóknak. Ára 4 frt.

— Kereskedelmi számvitel kézi könyve. Tetey Nándor és társa bizományban megjelent: „Felsőbb kereskedelmi kettős számvitel és levelezés.“ Pénzüntézet-i hivatalnokok, kereskedők, gyárosok és iparosok számára, valamint magántanulásra irta Korényi Agoston, a magyar kir. államvasutak főszámvevője. A 36 ivre terjedő mű három részre oszlik; az első részben a számvitel eszközei és módzatai, a másodikban a kereskedelmi ügyiratok és az ezek fogalmazására vonatkozó szabályok vannak ismertetve; a harmadik rész az előbbiekr rendszeres gyakorlati alkalmazását foglalja magában. A nagy gondal összeállított munka, mely szabatoságán, világos meghatározásán kívül még a nyelv tisztasága által tesz kellemes benyomást, Weninger Vinczének van ajánlva. Ára 5 frt.

— Asbóth János „Magyar conservatív politika“ czimű munkája most már 3-ik kiadásában jelent meg a Légrady-testvéreknél. (Ára 1 frt 80 kr.) Ez uj kiadásához a szerző egy „nyitávelet“ csatolt a honvédelmi miniszterhez, melyben Asbóth hivatalától fölmentetésének kérdését tárgyalja, s azt mondja, hogy miért ne lett volna szabad neki egy volt miniszterelnök (Andrássy) ellen imia, midőn maga Andrássy sok hírlapi cikket íratott Beust ellen, mikor még minisztertárs volt; midőn Tóth Vilmos saját miniszterelnöke, gróf Lónyay Menyhért ellen íratott cikkeket; midőn a miniszterelnök sajátotályból Szlavy alatt hivatali elődje elleni karöltök ki cikkek?

— Simonyi Iván „Állam és egyház“ czimű röpirata Tetteynél 2-ik kiadásában is megjelent. Ára 1 frt. — Simonyi u munkájában a „szabad egyház“féle elv ellenében az államsouveranitás eszborítatlan fenntartásának álláspontját védi.

— A törvények hivatalos kiadásából Vodianemél következő kis füzetek jelentek meg: 1. A választási törvény, 1874-diki XXXIII. tezik. 2. Ügyvédi rendtartás, 1874. XXXIV. tezik. 3. Közjegyzői törvény, 1874. XXXV. tezik.

— Beküldettek még: „A nemzetgazdászati az ó-kor népeinél“, történet-nemzetgazdászati tanulmány, irta Talián Gyula, kiadta az Athenaeum; ára 40 kr. — Egerből: „Az ipar érdekei“, irta Streitman József, az országos iparszövetség vidéki elnöke. Ára 40 kr.

— Jókai Mór trefás sarkvidéki regényét, mely az „Ústökös“-ben jelenik meg, a leMBERGI „Ojczyzna“ nevű lap lengyel nyelven közli.

— Ábrányi Emil eredeti és fordított költeményeire bocsátott ki előfizetési fölhitást Fekete Bernát könyv- és műkereskedő. A költemények 25—30 ivre fognak terjedni, miután köztük lesz Lord Byron két nagyobb költő művének: „Larca“ és „Manfred“ fordítása is. A kötet május 1-én jelenik meg, ára 2 frt. Az előfizetés határideje márcz. 31-ke.

— A „Magyar Nyelvőr“ uj füzete hosszabb cikkekben közli a hibás szók és szólások javítására alakult kör eddigi megállapodásait. A rakpart, raktár, idény, vigarida és szálloda helyett ezek vannak ajánlva: kőpart, rakodó, tárház, ivad (régi szó), vigaadó, fogadó, vendéglő.

— A magyar irodalom szaporodása 1874-ben. A „Figyelő“ összeállítása szerint a magyar irodalom 1874-ben 946 művel, azaz 1013 darabbal szaporodott. Ezek közül 801 mű 839 kötetben, illetőleg füzetben eredeti szerzemény, 145 mű 174 kötetben ellenben fordítás. Az egyes irodalmi ágak közül leggazdagabban vannak kép-

viselve: a bölcsészeti és szépsézet 11 eredeti, 6 fordított művel; ének és zene 24 eredeti; földrajz és népisme 24 eredeti és 3 fordított művel; gyermek-, ifjúsági és népirodalom 45 eredeti, 15 ford. művel. Statisztikai mű van 20 eredeti, tanügyi 24 eredeti stb.

— Az egyetemi könyvtár értesítője. „Megjelent a budapesti m. kir. egyetemi könyvtár Értesítője. 3-dik közménye. A könyvtár gyarapodása 1874. május 1-től szeptember 30-ig, kiadta dr. Horvát Árpád igazgató.“ Ilyen stereotyp módon szokták lapjaink ezen és hasonló munkákat fölemlíteni, jóllehet ha a dolgot közelebbről vizsgáljuk, elég fontosnak fogjuk találni a tüzetesebb tárgyalásra.

A nagyobb könyvtárak átka, nemcsak nálunk de külföldön is, azon hiedelem, hogy ottan a munka, teendő igen csekély, a könyvelem, jólét pedig igen nagy. Innen van aztán, hogy azon egyének, kik testtel-lelékekkel a könyvtárunk szentelik magukat, rozsz fizetésben részesülvén, még a megéltetési gondtól sem mentek. Ezenkívül még panaszkodnak sem veszik figyelembe, s a helyett, hogy a munkafelosztás elvét követve, egy egyenre egyféle teendőt bíznának, a munka szaporodtával a személyzet száma ugyanakkora marad, s így egy tisztviselőre többféle teendő is esik, melyek közül természetesen egyet sem végezhet teljes pontossággal; innen származik aztán a zavar, melyet az utánuk következék, a községség nagy hátrányára, még inkább növelnek.

Azért tartottam szükségesnek mindezt előrebocsátani, mert ez hű tükre az egyetemi könyvtárnak, hol e század elején a hivatalnokok száma épen akkora volt, mint most, csak azon különbséggel, hogy jelenleg az őri állomás nincs betöltve. Szükségtelen fejtegetnem a tudomány előhaladását, az olvasási vágy növekedését, mit az is eléggé bizonyít, hogy a mult évi november hóban 3000 egyén látogatta az olvasótermet jóllehet ez a régi épületben egészséggi szempontból földalati börtönöinkkel egy fokan áll. Mindez intő példaul szolgálhat az illető köröknek a diszolvatio-terem megnyitása alkalmára.

Daczára a nehézségeknek, a mult évben 10,000 frtot rendelt a kormány a könyvtár gyarapítására, míg a megelőző évben 5000 frt. évi átányi szolgálatt ugyanazon czélra; az összeg fele kötérsre (a mult évbe 3000 darab kötöttet be) és a hiányok pótlására, másik fele pedig uj könyvek beszerzésére lett fordítva. Az új szerzemények címzeit nemcsak czédulázták és bevezették a bütrendes lajstromba, hanem Horvát Árpád, a fardadhatlan buzgalmu igazgató, évnegyedes füzetekben ki is nyomatta a közönség nagy könyvelmére és hasznára; a füzetek jelles szerkesztést eléggé biztosítják az említett szerkesztő széles könyvészeti és tudományos ismeretei. Ezen körülményt azért kellett különösen kiemelnem, mert a katalogusok kinyomtatása még a nagyobb külföldi könyvtáraknál sincs szokásban; részint mivel a személyzet folyó munkákkal van elfoglalva, részint a pénz hiánya miatt; egyedül a tünbngai tudomány-egyetem könyvtárának több negyedrét kötetre terjedő katalogusa képez kivételt, melyet az azon czélra rendelt Fallati-féle alapítványból eszközölnek.

Ohajtandó lenne, hogy a derék igazgatót buzditssa a közönség elismerése, hogy ige lankadatlan szorgalommal folytassa a megkezdett — eléggé nem dicsérhető — munkát, melynek mult évről szóló utolsó negyedes füzete névmutatóval ellátva épen saját alatt van.

— (Sz. J.) Hírlapirodalmunk 1875-ben. A Vasárnapi Ujság jelen évi 4. számában közölt kimutatásunkat a következőkkel egészíthetjük ki:

247. Táncz. Zenemű folyóirat. Szerk. és kiadja Goll János zenetanár. (Kiadó-hivatal: Buda-Pest, viziváros, fő-utca 20. sz. a.) Megjelenik minden hó 1. 10. és 20-dik napján. Ára 4 forint, egyes szám 30 kr. — (Kimutatásunkban hibásan véteztet fel a megszünt lapok közé; a tévedés onnan eredt, hogy a lap Lipésében nyomtatván, annak mult évi három utolsó száma csak e hét folytán jelent meg és küldetet szét.)

248. Irodalmi Értesítő. Buzárovits Gusztáv könyv-, zene- és műkereskedésből Esztergomban. Szerk. báró Hornig Károly hittudor. m. kir. egyetemi tanár. Megjelenik havonként egy 8-drét iven; ára egész évre 1 frt. (Keletkezett jan. hó 20-án.) Megjelenik ez idő szerint 248 hírlap és folyóirat magyar nyelven.

A „FRANKLIN-TÁRSULAT“ magyar irodalmi intézet kiadásában (Budapesten, egyetem-utca 4-ik sz.) megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

KÉZIKÖNYV a bírósági végrehajtók számára,

tekintettel az elméleti vizsga és gyakorlati igényeire. Irta **Dr. Dárday Sándor.**

Tartalom: Az 1871. évi LI. törvények a bírósági végrehajtókról. — Utasítás a bírósági végrehajtók számára. — A bírói határozatok kézbesítése. — A biztosítási intézkedésekről. — A végrehajtásról. — Váltói végrehajtás. — A csótó-meg összeírása. — Hagyatéki leltározás. — Romány-példák a bírósági végrehajtók számára. — Romány-példák az 1871. 51. t. cz. és arra vonatkozó miniszteri utasításhoz. — Romány-példák a kézbesítési eljárásról. — Romány-példák a biztosítási eljárásról. — Romány-példák a végrehajtási eljárásról: I. Az általános határozatokhoz. II. Ingóságokra vezetett végrehajtáshoz. — Árverés az ingóságokra. III. Ingatlanokra vezetett végrehajtáshoz. — Árverés az ingatlanokra. — Romány-példák a váltói végrehajtáshoz. — Árverési hirdetmény. — Árverési végkönyv. — Romány-példák a csótó-meg összeírásához. — Romány-példák a hagyatéki leltározáshoz. — Szolgálati utasítás az első folyamodású bíróságok számára. — A bírói letétek kezelése tárgyában kibocsátott igazságügyi-miniszteri rendelet.

(8-rét, 256 lap.) — Ára füzve 2 frt.

URBÉRI KALAUZ.

Utmutató az 1848-ki évi törvények által megszüntetett urbéri kapcsolatban fennmaradt, s azzal rokon és összeköttetésben lévő jog- és birtokviszonyok rendezését tárgyazó ügyekben; az ország visszacsatolt részeire és erdélyi területére is kiterjesztve s gyakorlati iratmintákkal ellátva.

Közégi jegyzők, ügyvédi vizsgára készülők s kezdő ügyvédek és bírák használatára.

Irta

TÓTH LAJOS,

köz- és váltó-ügyvéd, Pestmegye volt tisztí főügyésze

(8-rét, 408 lap.) füzve 2 forint 50 krajczár.

Tekintve a még függőben lévő birtok rendezési és szabályozási perek jelentékeny számát 8 különösen a legelő, erdő-nádas elkülönítése iránti perek az 1871. LIII. törvény-cikk 48-ik §-ában megszabott egy évi záros határidő alatt az illető királyi törvényszékek előtt bekövetkezendő újabb folyamatba tételt: ezen, a birtokszabályozási perek és kérdések által közvetlen érdekeltek községei jegyzői és az ügyvédi vizsgára készülő ifjúság, de kezdő ügyvédek és bírák által is elméleti és gyakorlati utmutatóul használható, s 26 sűrűn nyomott ívet tartalmazva a fentvezetett kiadásában már megjelent korszerű munka a t. cz. közönség figyelmébe ajánlatik.

TARLATANOK
és gyűjtemények
báli ruhakelmék
bámulatos olcsón!
Hamburger Adolf
BUDAPEST, uri-utca 8.

Prof. Dr. Sampson's
coca-készítmények
évek során át bebizonyult, hogy a perui coca-növény csodálatos táp- és gyógyerejét Humboldt Sándor ezen szavakkal ajánlotta: „szűkmellűség és gumó a querosoknál nem fordul elő és testük a legnagyobb megerőtetés mellett is minden táplálék és álm nélkül napokon át éperős marad“ — Boerhave, Bonpland, Tsudi és valamennyi dél-amerikai utazók által bebizonyított; a német tudósvilág elméletileg már régen, gyakorlatilag azonban csak a mainzi „szerecsen“-hez czimzett gyógytár Sampson tanár-féle coca-készítmények használata által van elismerve, miután ezek friss növényből készülvén s minden hathatós alkatrészt változatlanul megtartanak. Ezen készítmények a betegségek megszerzésén megkísértett mell- és tüdőbetegségeknek, sőt előhaladt korban is kitűnő hatással bírnak (I. sz. laplacs), gyökeresen gyógyít minden altésti- és emésztési-betegségeket (II. sz. laplacs és bor), pótolhatlan minden idegbetegségek és egyetlen gyökeres gyógyszer, különösen mindenféle gyöngeség ellen (III. sz. laplacs és borsesz). — Ára 1 doboznak 2 frt, 6 doboz 10 frt, 1 üveg 2 frt.

Kimerítő felvilágosítás ingyen s bérmentve a „szerecsen“-hez czimzett gyógytár által Mainzban. Raktárak **Pesten: Török J.**, gyógyszer., főraktár Magyarországára nézve. **Temesváron: Pecher J.**, gyógyszer. Prágában: **Fürst József**, gyógyszer. Bécsben: **Haubner Ede**, anygal-gyógytár, Hof 6., főraktár Ausztriára nézve 447 (9-46)

Tanulónak
fölvétetik alulírottánál, tisztességes szülőknek 13-14 éves fia, ép egészséges testalkotással és ki legalább is az elemi iskolát végezte 583

Beliezy Imre fia,
mészeskalácsos és viasz-gyertyaöntő

Budapest, Terézváros VII. ker. kismező-utca 35 sz.

A legbiztosabb és legkellemesebb szer **váltóláz ellen,**
különösen gyermekeknek, kik a keserű Chinint másképp bevenni nem képesek a

Chinin-csokoládé

és a **Chinin-czukor**

Rozsnay M. gyógyszerész Aradon (ezelőtt Zombán), melyeket a magyar orvosok és természetvizsgálók nagygyűlése **Fiumében pályadíjjal koszoruzott.**

Kapható vagy megrendelhető a birodalom minden jóhírű gyógyszerertárában.

— A hamisításoktól óvakodni kell! —
Mindenki csak a **Rozsnay M.-féle pályakoszoruzott készítményt** kérje és fogadja el. 288 (50-0)

Prof. Dr. Sampson's
Coca
Präparat
Dr. W. Strauss
Mährischbuthener Fabrik

A perui coca-növény csodálatos táp- és gyógyerejét Humboldt Sándor ezen szavakkal ajánlotta: „szűkmellűség és gumó a querosoknál nem fordul elő és testük a legnagyobb megerőtetés mellett is minden táplálék és álm nélkül napokon át éperős marad“ — Boerhave, Bonpland, Tsudi és valamennyi dél-amerikai utazók által bebizonyított; a német tudósvilág elméletileg már régen, gyakorlatilag azonban csak a mainzi „szerecsen“-hez czimzett gyógytár Sampson tanár-féle coca-készítmények használata által van elismerve, miután ezek friss növényből készülvén s minden hathatós alkatrészt változatlanul megtartanak. Ezen készítmények a betegségek megszerzésén megkísértett mell- és tüdőbetegségeknek, sőt előhaladt korban is kitűnő hatással bírnak (I. sz. laplacs), gyökeresen gyógyít minden altésti- és emésztési-betegségeket (II. sz. laplacs és bor), pótolhatlan minden idegbetegségek és egyetlen gyökeres gyógyszer, különösen mindenféle gyöngeség ellen (III. sz. laplacs és borsesz). — Ára 1 doboznak 2 frt, 6 doboz 10 frt, 1 üveg 2 frt.

Kimerítő felvilágosítás dr. Sampson tanár-tól, mely a cocát a helyszínen gondosan tanulmányozta, így ens bérmentve a „szerecsen“-hez czimzett gyógytár Mainzban, és raktárát által **Pesten: Török J.**, gyógyszer., főraktár Magyarországára nézve. **Temesváron: Pecher J.**, gyógyszer. Prágában: **Fürst József**, gyógyszer. Bécsben: **Haubner Ede**, anygal-gyógytár, Hof 6., főraktár Ausztriára nézve. 445 (5-26)

Beck Jakab,
Küldemények utánvétre
Kimerítő anyagok kivételre a legnagyobbat választékban, és gyémánt fehérettek, ligetgyöngyök, valamint mindenféle menzasszonyi készletek, ágy-, asztali- és más fehérettek.

Legelőcsobb bevásárlási forrás

577
hatvani és újvilág-utca sarkán

Budapest, február 7-én 1875.

6-dik szám. **ELOFIZETÉSI FÜLTÉTELEK:** a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 12 ft., félévre 6 ft. Csupán a Vasárnapi Ujság: Egész évre 8 ft., félévre 4 ft. Csupán a Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft., félévre 3 ft. **XXII. évfolyam.**

HIRDETÉSEK DIJA: Egy ötször hasábozott petit sor, vagy annak helye egyszeri ígdtatásnál 15 krajczár; többszöri ígdtatásnál 10 krajczár. Bélyegdíj külön minden ígdtatás után 30 krajczár. Kiadó-hivatalunk számára hirdtetményeket elfogad **Bécsben: Haasenstein és Vogler Wallfischgasse Nr. 10, Mosse R. Seilerstätte Nr. 2 és Oppelk A. Wollzeile Nr. 22.**

LAVOTTA JÁNOS (1764-1820).

RUZICSKA IGNÁC (1777-1833)

BIHARI JÁNOS (1769-1828).

RÓZSAVÖLGYI MÁRK (1778-1848).

BUDAPESTI KALAUZ.

ÁSVÁNYVIZEK.
Édeskút L. m. kir. udvar. szállító. Égzesbet-tár 1. sz., bel- és külföldi ásványvizek és forrás-termények legnagyobb raktára, mindenkor friss minőségben.

BANK- ÉS VÁLTÓ-ÜZLETEK.
Glatz, Holzwarth és Schubert, Pest, G. V. Diana-fürdő; mindenféle bevásárlás, állampapírok és sorsjegyek bevásárlása és eladása. Vidéki megrendelések pontosan s gyorsan teljesítettek.

DISZMŰ GYÁRI ÁRU RAKTÁRAK.
Marton Alajos, váci-utca, nemzeti szállóval szemközti. Legnagyobb raktár bronz-, hór- és porcellán-díszmű-újdonságokból, a hol az üzlet átadására vevőkön kívül vendégek is szívesen fogadtatnak, legközelebb már a karácsonyáraszt új kiállítás is megtekinthető.

FODRÁSZOK.
Schadeberg Béla, hölgy és férfi fodrászati terem borotválással egybekötve. — Dúsan felszerelt raktár mindenféle hajmunkálatokból a legújabb divat szerint a t. cz. hölgy és férfi közönség számára, csimál és izlést-íjesen elkészítve jutányos áron. — Vidéki megrendelések pontosan és jutányosan teljesítettek. Ülési helyiség uri-utca 6-dik szám. A Mexikóhoz.

GYÓGYSZERÉSZEK.
Török József, király-utca 7. sz. a.; válogatott raktára mindennemű bel- s külföldi hasznos specialitásoknak.

HIRDETÉSI IRODA.
Haasenstein és Vogler, Gízellatár (ezelőtt régi színház-tér) 1-36 sz., a Haas Fülöp-féle palotának szemközti.

HIRLAPOK ELADÁSA.
1000-féle, — s 1830-dik évtől 1873. évig megjelent hírlapok, ezek közt: Pesti Hírlap, Vasárnapi Ujság, Jogtudományi Közöny, Pester Zeitung s Képes Kiállítás Lapok; teljes évi folyományok jutányos árral el fognak adni.

ILLATSZERÁRUK.
Vértessai Sándor, m. kir. udvari illatszerár, Kristóf-tér 1-ső szám alatt Pesten. Gazdagon felszerelt illatraktár, mindennemű angol és francia illatszer, ugyazsint nagy választékban bel- és külföldi tolette-czikk.

KÖNYVNYOMDÁK.
Franklin-Társulat, magyar irodalmi intézet s könyvnyomda, egyetem-utca 4. sz. a.

LÁMPÁK ÉS CSILLÁROK.
Dittmar R. fűrdő- és nádor-utca sarkán. A legnagyobb választékban porcelan- és olajlámpák, legjutányosb áron.

LÁTNIVALÓK.
Állatkert, közlekedés társaságoikkal. Bemenet 20 kr.
Budai várpalota, a várőfőhelyőség közbenjárása mellett.
Pestertváry-képtár, zárva.

MINISZTERIUMOK.
M. kir. miniszterelnökség: Budavár, gróf Sándor-palota.
M. kir. honvédelmi miniszterium: Budavár, uri-utca.
M. kir. belügyminiszterium: Budavár, uri-utca.
M. kir. vallás- s közoktatási miniszterium: Budavár, országház.
M. kir. pénzügyi miniszterium: Budavár, szat.-háromszágtér 187. sz.
M. kir. földmiv.-, ipar- s keresked. miniszterium: Pest, aldunator 2. sz.
M. kir. közlekedési miniszterium: Pest, tükör-utca 1. sz.
M. kir. igazságügyi miniszterium: Pest, Deák-utca 14. sz.

MULATÓ-HELYEK.
Nemzeti színház, kerépesi-ut. Operakedden, csütörtökön, szombaton. Dráma, népszimnő, vígjáték: vasárnap, hétfőn, szerdán, pénteken.
Német színház gypja-utca. Dráma, operetta, vígjáték.
Német színház a Hermína-téren Operetta.

MÉTERMÉRTÉK ÉS RENDSZER.
Calderoni és társa, (miatýánk-utca). — Szemléletli gyűjtemény a méter-rendszer megismertetésére. — Lásd a hirdetési rovatot.
Gürög István, hatvani-utca 16. szám. — Szerszerek és orvos-gyógyeszerészi műszerek nagy választéka.

ORVOSOK.
Dr. Eiber V. Budapesten, József-utca 66. számú házában, rendel 2-4 óra-ko; ugyanott kapható: „Nemi élet veszélyei“ című műve 1 frton, postával: 1 frt 10 kr. (Lásd a „Politikai Ujdonságok“-bani hirdtetményt).
Dr. Handler Mor, orvos és sebészudor sülézet és szemész. Rendel naponta: délelőtt 10 óratól 1-ig, délután 3 óratól 5-ig és este 7 óratól 8-ig. — Lakik: Pest, belváros, kigyó-utca 2. sz., kigyó- és városház-utca sarkán (Rottenbiller-féle házbán) 1-ső emeleten, bemenet a lépcsőn. Díjjal ellátott levelekre azonnal válasz-adatik, és a gyógyszerék megküldetnek.

ÓRÁK.
Lechner József IV. váci-utca 5. sz. a.; a legnagyobb óráraktár. Árjegyzékek ingyen. Javítások jótállás mellett eszközöl-tetnek. (Alap. 1808-ban).

PAPÍR-KÁRPITOK.
Fischer J. L. és fia, váci-utca 20. sz. — Egyszersmind butor, kelme és szőnyeg-raktár.

PAPÍRKERESKEDÉS.
Wegler József Ede, papír raktár, könyv- és könyvnyomda Budapestben, kecskeméti-utca 11. szám.

SZÁLLODÁK.
Európa szálloda, Ferenz József-tér.
Hungária nagy szálloda, aldunator.
Magyar királyi szálloda, Dorottya-utca.
Nádor szálloda, váci-utca.
Nemzeti szálloda, váci-utca.
Vadászkürt szálloda, kishíd-utca. (Mind elsőrendűek.)

TAKARÓPAPIROS
Lapok kiadó-hivatalában, egyetem-utca 4. sz. a., nagy ívek, mázsáknint 10 frt a vasúthoz szállítva.

ÜVEGKERESKEDÉS.
Gürög István, hatvani-utca 16. szám. — Üvegneműek, asztali készletek és tükrök.

VARRÓGÉPEK
Usak Ohm C. O.-nál, József-tér 15. sz. a.; valódi amerikai szűrőmérők Wehler és Wilson és ifjabb Howe Elláost New-Yorkban.

Kiadja és nyomtatja a „Franklin-Társulat“ magyar irodalmi intézet és könyvnyomda Budapesten (egyetem-utca 4-ik szám).